

DE WERELD ALS WONING

Ontwerp-verkiezingsprogramma GroenLinks 1994

Beste GroenLinks-leden,

Het is het partijbestuur een genoegen om jullie hierbij het ontwerp-verkiezingsprogramma 1994 aan te bieden. Zij stelde op 14 april 1993 het onder haar verantwoordelijkheid door een schrijfgroep geschreven programma vast.

Het programma is bedoeld voor zowel de Tweede Kamerverkiezingen van 2 mei 1994 als de Europese verkiezingen van 9 of 16 juni 1994. Daarmee is het een primeur in de Nederlandse parlementaire geschiedenis. Voor het eerst heeft een partij in een programma de sterk gegroeide samenhang tussen nationaal en Europees beleid aangegeven. Daarnaast is in het programma de enorme hoeveelheid inhoudelijke arbeid die GroenLinks in haar eerste bestaansjaren verzet heeft, verwerkt. Of het nu gaat om congresuitspraken, om inhoudelijke bijdragen van fracties of om notities van werk- en beleidsgroepen van de partij.

Het partijbestuur meent dat zij hiermee een afgewogen en goed ontwerp-programma ter beoordeling aan de partij aanbiedt. Zij hoopt dan ook op een brede en constructief-kritische beoordeling in de komende maanden. Hierbij zijn de spelregels voor amendering gevoegd.

*Met vriendelijke groeten,
het partijbestuur*

GROENLINKS

PROCEDURE

Indiening van amendementen

Bevoegd tot het indienen van amendementen zijn:

- een afdeling;
- het partijbestuur;
- een landelijke categorale groep;
- tenminste vijftien partijleden gezamenlijk.

Voor het indienen van amendementen moeten **amendementsformulieren** worden gebruikt. Deze kunnen op het partijbureau worden aangevraagd. Het gebruik van deze formulieren is voorgeschreven om ervoor te zorgen dat alle amendementen op dezelfde manier worden ingediend. Dat komt de inzichtelijkheid ten goede en maakt de beoordeling gemakkelijker.

De tekst van het verkiezingsprogramma zal op 26 en 27 november aanstaande in zijn geheel worden vastgesteld door het congres. Daarbij gaat het echter vooral om de formulering van de "**Kernpunten**". Iedereen wordt dan ook uitdrukkelijk verzocht zich bij het indienen van amendementen op deze kernpunten te concentreren.

Na het congres zal de inhoud van inleidende en toelichtende teksten door een redactiecommissie in overeenstemming worden gebracht met de besluitvorming over de "**Kernpunten**". Dat geldt ook voor de inleiding, waarin een samenvatting wordt gegeven van standpunten en voorstellen die in de verschillende hoofdstukken van het programma worden uitgewerkt en geconcretiseerd.

Sluitingsdatum voor het indienen van amendementen is **15 augustus** aanstaande. Amendementen die na deze datum binnenkomen, worden niet meer in behandeling genomen.

De binnengekomen amendementen worden in de eerste week van september toegestuurd aan de indieners en aan alle afdelingen. Iedereen kan dan zien welke wijzigingsvoorstellen er liggen. Vervolgens is er op 18 september een landelijke bijeenkomst voor indieners, waar steun gezocht kan worden voor eigen amendementen of kan worden aangesloten bij die van anderen, en waar amendementen gecombineerd, ingetrokken of in onderling overleg herformuleerd kunnen worden.

Deze amendementen worden beoordeeld door het partijbestuur en naar zwaarte ingedeeld door het congrespresidium. De amendementen worden met preadviezen en categorie-indeling gepubliceerd in de congreskrant die verschijnt op 29 oktober 1993.

COLOFON

Deze krant is een bijlage van 'Groen Links, politiek maandblad' mei 1993.

De schrijfgroep bestond uit: Harry v.d. Berg, Gerda Bosdriesz, Kees Diepeveen, Bram van Ojik, Hans Schoen en Marijke Vos.

De eindredactie was in handen van: Henk Krijnen, in samenwerking met Hans Schoen.

2259/93

INLEIDING

De maatschappelijke omstandigheden geven aanleiding tot optimisme en bezorgdheid tegelijk. Optimisme, want er zijn volop veranderingen mogelijk in onze open samenleving. Maar ook bezorgdheid, omdat sommige negatieve ontwikkelingen nauwelijks te stuiten lijken. Kansen en bedreigingen strijden in de jaren negentig om de voorrang. Kansen op een meer ontspannen samenleving, op zelfontplooiing en op meer samenhang en solidariteit. Tegelijkertijd zijn er zorgwekkende ontwikkelingen: milieuverniëting, vormen van tweedeling in de samenleving, vreemdelingenhaat en toenemend nationalisme.

OPEN POLITIEK

Het bezorgde optimisme van GroenLinks komt voort uit een politieke houding. Een houding gekenmerkt door idealisme en realisme, door bevoegdheid en oog voor macht. Politiek wordt steeds meer de kunst om het nemen van verantwoordelijkheid samen te laten gaan met het bieden van speelruimte aan de maatschappij. Niet alleen is de samenleving zo complex dat centrale sturing moeilijk en soms inefficiënt is, ze is vaak ook onwenselijk. Meer dan voorheen moet het beheer van de maatschappij en het initiatief tot verandering in handen van burgers komen. Dat doet recht aan hun emancipatie en versterkt ook het democratisch karakter van de samenleving.

Opvallend is dat veel politici juist zelden het functioneren van het politiek bedrijf ter discussie stellen. Wel vermanende woorden aan het adres van de calculerende burger. Geen herbezinning op de rol van de politiek die zelf calculeert en anderen daartoe aanzet. Wel het individueel aanpakken van politici die over de schreef gaan, geen wezenlijke kritiek op de onevenredige macht van de overheidsbureaucratie en de grote maatschappelijke lobby's. De neiging bestaat om al te gemakkelijk de schuld te geven aan die vermaledijde, onverantwoordelijke burgers.

GroenLinks vindt dat de politiek niet aan de zijlijn commentaar moet leveren op zoiets ongrijpbaars als 'het maatschappelijk klimaat'. Want het maatschappelijk klimaat bestaat niet. Tenminste voor wie niet in politiek simplisme vlucht. De ontwikkelingen zijn zeer uiteenlopend. Nieuwe sociale spanningen en een ongekende dynamiek in de samenleving bestaan naast elkaar. Daarom moet de politiek analyseren, schiften en vervolgens knopen doorhakken. Dat vereist durf om te kiezen voor veranderingen en ook om bij tegenwind voor een gemaakte keuze te blijven staan.

Het is deze houding die alle GroenLinks-vertegenwoordigers, of het nu in de gemeenten of in Den Haag en Brussel is, gemeen hebben. De inzet voor een democratie waarin burgers meer dan nu mogelijkheden hebben om hun invloed te doen gelden en betrokken te zijn bij belangrijke beslissingen die hen raken. Juist ook die burgers en organisaties van burgers die normaal niet gehoord worden, omdat ze niet tot de geijkte circuits van de macht en de institutionele lobby's daaromheen behoren. GroenLinks wil dan ook niet met de rug naar de samenleving staan, maar juist het publieke debat aangaan en het mee helpen organiseren. Politiek kan niet een zielloos management van de samenleving zijn. Als het goed is, bundelt zij juist de verborgen krachten in de maatschappij en katalyseert zij veranderingen. Ook daarom wil GroenLinks bijdragen aan een versterking van de publieke functie van politiek.

EEN NIEUWE WONING

In dit politieke programma staat de internationale solidariteit voorop. Dat is morele noodzaak. De grote wereldproblemen, die van armoede, onderdrukking, oorlog, milieuvuiling en migratie, vragen om een eerlijker verdeling van de welvaart in de wereld. Ook moet aan ontwikkelingslanden in de ruime zin des woords sociale zekerheid geboden worden. Duurzame ontwikkeling en milieubeheer worden voorwerp van intensieve internationale samenwerking en lastenverdeling. Nu de wereld steeds meer een

'global village' wordt, is het alleen al met het oog op behoud van welvaart en maatschappelijke stabiliteit nodig om te komen tot een 'mondialisering van de verzorgingsstaat'.

Tegelijk moet nuchter omgegaan worden met de grote migratiestromen. Wie denkt dat rijke landen zich kunnen afsluiten voor de komst van migranten koestert illusies. Veel verstandiger is het om een ruimhartig maar duidelijk migratiebeleid te voeren. Op internationaal niveau kunnen quota vastgesteld worden die de bin nenkomst van migranten reguleren. Dat levert een eerlijker lastenverdeling tussen landen op en kan de migratiepolitiek de democratische legitimiteit verschaffen die zij nu ontbeert. Door bovendien migranten de gebruikelijke burgerrechten te verlenen, kan voorkomen worden dat zij verdwijnen in het illegale circuit. Daarom ook pleit GroenLinks voor een eenmalig generaal pardon voor illegalen die kunnen aantonen minimaal twee jaar in Nederland woonachtig te zijn. Het spreekt vanzelf dat de beste garantie voor een rechtvaardige samenleving en voor het behoud van tolerantie ligt in een verdere versterking van de multi-culturele samenleving.

Maar een op duurzame ontwikkeling gerichte politiek en een ruimhartig immigratiebeleid zijn niet in alle gevallen afdoende. De verschuivingen in de internationale verhoudingen scheppen nieuwe brandhaarden. Waar tussenbeide komen de enige reële mogelijkheden is, moeten keuzes niet uit de weg worden gegaan. Soms is ingrijpen geboden, vooral om de vrede te bewaren maar soms ook om haar in oorlogssituaties om humanitaire redenen militair af te dwingen. Belangrijk is dan wel dat interventies geschieden onder de supervisie van de Verenigde Naties. Daartoe moeten de bestaande politieke en militaire kaders worden omgevormd. Het verband van de Verenigde Naties biedt de beste garanties voor een evenwichtige en democratische internationale besluitvorming. Hopelijk komen langs die weg geleidelijk de contouren van een rechtvaardiger 'nieuwe wereldorde' in zicht. Of zoals de titel van dit programma aangeeft, het streven naar een wereld als een veilige, rechtvaardige en duurzame woning voor al haar bewoners.

In West-Europa wordt de nationale staat minder dominant door de ontwikkeling van de Europese Gemeenschap. GroenLinks is voorstander van verdergaande Europese samenwerking. Die zich nadrukkelijk ook moet gaan uitstrekken tot landen van Oost-Europa. Nog steeds echter is de EG eenzijdig gericht op het wegnemen van belemmeringen voor het internationaal opererende bedrijfsleven. Het sociale en milieubeleid loopt daar ver achter. Maar het grootste probleem van de huidige EG is het tekort op democratisch terrein. In het verdrag van Maastricht is vrijwel niets gedaan aan deze structurele zwakte. Integendeel, het democratische tekort is verder toegenomen. Vóór alles moet bij de wijziging van het EG-verdrag in 1996 de kwaliteit van de democratie het belangrijkste agendapunt worden. Anders dreigt de geloofwaardigheid en het draagvlak onder burgers aan de Europese samenwerking te ontvallen.

ECOLOGISCHE OMMEKEER

Als het doel van het leven louter economisch gedefinieerd en bepaald wordt, dan blijft er niets anders over dan vernietiging. Dat is de kern van het milieuprobleem waar wij voor staan. In de rijke landen is een herbezinning op de gangbare waarden en leefwijzen onontkoombaar. We moeten af van de eenzijdige nadruk op 'economische groei' op korte termijn, en meer oog krijgen voor de kwaliteit van het samenleven. Nog steeds betekent de verrijking door economische groei een verarming van onze leefomgeving en van de natuur, en leidt zij tot een verdere vergroting van de welvaartverschillen in de wereld. De private rijkdom van een kwart van de wereldbevolking zadelt de rest, nu en in de toekomst, op met publieke armoede. Het streven moet zijn om duurzame ontwikkeling en economische groei hand in hand te laten gaan. Waar gekozen

moet worden, staat het belang van het milieu voorop.

Om de ecologische crisis op te lossen, is niet minder dan een economische en culturele omwenteling nodig. Door 'marktconforme prikkels' worden producenten en consumenten verleid tot ander gedrag. Milieubelastende productie en consumptie moeten op de helling, vooral door alternatieve oplossingen aantrekkelijk te maken. Kern van het GroenLinkse milieuprogram is daarom het idee van lastenverschuiving: het verschuiven van lasten van arbeid naar kapitaal en grondstoffen. Grondstoffen en energie worden duurder, milieuvriendelijke productie en consumptie worden beloofd. Verlaging van de lasten op arbeid heeft bovendien een gunstig effect op de werkgelegenheid en de kwaliteit van de arbeid.

Afspraken tussen 'marktpartijen' en initiatieven van burgers voor een goed milieubeleid, verdienen krachtige impulsen. Niettemin heeft de overheid een sleutelrol. Radicale ingrepen en wettelijke verboden zijn gezien de ernst van de situatie bitter nodig. In een aantal sectoren kan niet langer gewacht worden. Het gaat om het verkeer, waaronder nadrukkelijk ook het vliegverkeer, de landbouw, de energieën en de afvalsector. Daarom stelt GroenLinks een pakket 'groene urgentiepunten' voor. Uitvoering hiervan wordt een belangrijke inzet van de verkiezingsstrijd. Vanzelfsprekend dient de 'ecologische ommekeer' samen te gaan met een rechtvaardige inkomenspolitiek. Daarbij blijft de koopkracht van de minima bij een milieuvriendelijk consumptiepatroon intact.

INDIVIDUALISERING EN SOLIDARITEIT

De verzorgingsstaat staat steeds meer op gespannen voet met de werkelijkheid. Het stelsel van sociale zekerheid gaat nog altijd uit van het achterhaalde kostwinnersbeginsel, terwijl de economische zelfstandigheid van individuele burgers allang geaccepteerd is. Het stelsel dient dan ook geïndividualiseerd te worden. Ook bestaat er een strikte scheiding tussen de wereld van de betaalde en de wereld van de onbetaalde arbeid. Deze kloof houdt uitkeringsgerechtigden, mensen die onbetaald werk doen en betaald werkenden, in hun eigen wereld gevangen. Hervreiding van arbeid en een actief arbeidsmarktbeleid moeten de haast waterdichte schotten tussen betaald en onbetaald werk verwijderen. Eenzelfde scheiding bestaat tussen arbeidsdeelname en zorgverantwoordelijkheid. De overgangen tussen zorg en arbeid moeten vloeiender worden en het zorgaanbod beter.

GroenLinks bepleit een hervorming van de verzorgingsstaat. Het doel is maatschappelijke behoeften en zorgaanbod weer op elkaar aan te laten sluiten. Bovendien moet iedereen in staat zijn om door betaalde arbeid in het eigen levensonderhoud te voorzien en daarnaast andere nuttige maatschappelijke taken te verrichten. Ook moeten de mensen zonder betaald werk kunnen rekenen op voldoende financiële bestaanszekerheid.

GroenLinks kiest dus voor 'de individualisering', in de zin van meer persoonlijke zelfstandigheid. Dat is een keuze voor het individu, niet voor individualisme. Meer zelfstandigheid voor individuen staat geenszins haaks op publieke verantwoordelijkheid. Integendeel, individualisering opgevat als persoonlijke verantwoordelijkheid is zelfs een voorwaarde voor eigentijdse solidariteit. Natuurlijk kunnen persoonlijke autonomie en publieke verantwoordelijkheid in sommige gevallen met elkaar botsen, bijvoorbeeld waar het gaat om milieuvriendelijk gedrag. Het is goed om daar eerlijk over te zijn en dan maar duidelijk te kiezen. Daar waar persoonlijke onafhankelijkheid overduidelijk omslaat in plat eigenbelang moet de overheid grenzen stellen. Een kritiekloze omarming van de individualisering is even gevaarlijk als een overdadig beroep op gemeenschapsbesef.

Van essentieel belang voor de instandhouding van de maatschappelijke samenhang is de veiligheidsbeleving van de burgers. Een samenleving kan zich niet veroorloven dat een aanzienlijk deel van de burgers zich in de openbare omgeving onveilig voelt, laat staan in het eigen huis. Het huidige niveau van criminaliteit is te hoog. Een op preventie gerichte aanpak van de criminaliteit is een belangrijke beleidsprioriteit, evenals een effectiever werkend justitieel apparaat.

PARLEMENTAIRE POLITIEK

De vooruitgang waar GroenLinks op mikt, gaat uit van de verbetering van de kwaliteit van leven: de kwaliteit van onze leefomgeving, van onderwijs, zorg, arbeid en cultuur. Verdieping van de democratie en vergroting van de participatie zijn daar de voorwaarden voor.

Met dit politieke vooruitgangsidee is GroenLinks onderdeel van een brede beweging van groen-progressieve partijen in Europa. Met deze partijen wordt dan ook intensief samengewerkt in de Groene fractie in het Europees Parlement. In de Tweede Kamer werkt GroenLinks niet structureel samen met andere partijen. Wel is de afgelopen vier jaar in wisselend verband samengewerkt met andere fracties. Voor wie in oude links-rechts-termen denkt, was deze vorm van coalitiepolitiek op inhoudelijke basis misschien verbazingwekkend, vruchtbaar was zij in elk geval. Ook het functioneren van de fractie kenmerkte zich door openheid. Expertise van buitenaf wordt steeds vaker benut. Op de kandidatenlijst voor de komende verkiezingen zal er opnieuw plaats zijn voor zogeheten 'externe kandidaten'. Mensen die geen lid zijn van GroenLinks maar worden gerecruteerd op basis van hun kwaliteiten en maatschappelijke betrokkenheid.

Het kabinet Lubbers-Kok heeft de zelf geschapen verwachtingen niet waargemaakt. Door de onvoorwaardelijke keus voor economische groei, stabilisering van de collectieve lastendruk en daling van het financieringstekort was het kabinet de gevangene van zijn eigen randvoorwaarden. Van een koersverlegging, laat staan een trendbreuk, in sociaal-ecologische richting was geen sprake.

GroenLinks heeft zich de afgelopen jaren sterk gemaakt voor sociaal-ecologische veranderingen, en is met concrete voorstellen gekomen. Voor vormen van groentax, zoals de energieheffing, en voor de ecologisering van de BTW, voor een betere uitvoering van de sociale zekerheid, voor de bevordering van arbeidskansen van alloctonen en voor een humaan asielbeleid.

Begonnen met een kritische en constructieve oppositie, waarbij het kabinet op zijn beleidsdaden werd beoordeeld, vond de GroenLinks na de WAO-ingreep in de zomer van 1991 dat het kabinet zijn bestaansrecht verspeeld had. Het progressieve karakter van deze op papier 'centrum-linkse' coalitie is niet uit de verf gekomen. GroenLinks verwacht dan ook weinig heil van een voortzetting van deze coalitie.

Vanzelfsprekend wil GroenLinks bestuurlijk meewerken aan het uitvoeren van een progressief beleid. In tal van gemeenten gebeurt dat ook. GroenLinks wil graag meedoen in een coalitie met een progressieve signatuur die werkt op basis van een regeerakkoord waarin de hoofdlijnen van haar programma herkenbaar zijn. Inzet van de verkiezingen is het vergroten van het draagvlak voor zo'n beleid in samenleving en parlement. Op basis daarvan moet er een zo progressief mogelijk kabinet komen. Als er geen progressieve meerderheid is, dan kan een keuze voor CDA of VVD niet op voorhand worden gemaakt. Hoewel een oppositierol voor het CDA een heilzame werking op de politieke besluitvorming kan hebben, is dit geen doorslaggevende factor. Beslissend zijn de getalsverhoudingen tussen partijen en vooral hun programmatische koers.

In elk geval zal GroenLinks door een goede uitslag en een versterkte positie in het parlement invloed uitoefenen op regeerakkoord en regeringsbeleid, ook van een kabinet waar het zelf niet in zit. Hoe sterker GroenLinks uit de verkiezingen tevoorschijn komt, des te meer moet straks in Den Haag met dit programma rekening worden gehouden.

Hoofdstuk 1: **OVER** **INTERNATIONALE** **POLITIEK**

De wereld verandert in hoog tempo. De zoektocht naar een nieuw machtsverevenwicht na de Koude Oorlog is nog maar net begonnen. De tijd van de twee machtsblokken ligt achter ons. Ook de indeling in een Eerste, Tweede en Derde Wereld is volledig achterhaald. Nieuwe spelers doen hun intrede op het wereldtoneel.

De voortschrijdende internationalisering van productie en handel werkt samenwerking van afzonderlijke landen in de hand. Er vormen zich nieuwe regionale landenblokken. Staten proberen zich op deze wijze een betere positie op het internationale vlak te verwerven. Met deze blokvorming gaat vaak de overdracht van bevoegdheden naar supranationale beslissingsorganen gepaard. In veel gevallen gaat dit ten koste van de democratische controle op en de slagkracht van de besluitvorming. Bovendien is de regionale blokvorming doorgaans geïnspireerd op overwegingen van economische concurrentie.

De tendens naar internationalisering is onvermijdelijk en heeft positieve kanten. Verdieping, versterking en democratisering van de internationale rechtsorde moeten dan ook een belangrijke pijler zijn van het Nederlands buitenlands beleid. Binnen die internationale democratische rechtsorde, verdienen de ontwikkelingslanden en de voormalige communistische wereld een volwaardige plaats. In de gewijzigde internationale constellatie moeten de prioriteiten van het buitenlands beleid gestalte krijgen. Dit vraagt om een wendbare buitenlandse politiek van ons land. Handhaving van de vrede, respect voor mensenrechten en een wereldwijde duurzame ontwikkeling vormen de hoofddoelen van een goed buitenlands beleid. Verwezenlijking van deze doelen vereist internationale samenwerking op basis van gelijkwaardigheid. Daarom ook kiest GroenLinks voor Europese samenwerking die niet ophoudt bij de grenzen van de huidige Europese Gemeenschap (EG). Alleen in een ongedeeld Europa kunnen de belangen van vrede, mensenrechten en milieu duurzaam worden behartigd.

Wat voor Europa geldt, is ook wereldwijd van toepassing. Meer dan ooit is duidelijk dat oplossingen die een substantieel deel van de wereldbevolking buitensluiten niet langer denkbaar zijn. De burgers in de rijke landen kunnen zich niet afsluiten voor de armoede in het Zuiden. De armen in het Zuiden weten beter dan voorheen dat de rijkdom in het Noorden hun ontwikkelingskansen beperkt. Vanuit dat besef zal Nederland binnen de EG, maar ook daarbuiten, voortdurend bereid moeten zijn bondgenootschappen te sluiten met landen of groepen landen. Met deze landen kunnen onderdelen van het gewenste beleid worden verwezenlijkt. Voor de diplomatie betekent dit dat zowel binnen als buiten het EG-kader, meer dan nu het geval is, actief wordt geopereerd.

Nu de Koude Oorlog beëindigd is, dient de relatie met de Verenigde Staten (VS) opnieuw doordacht te worden. Het automatische bondgenootschap tussen de Westeuropese landen en de VS uit de laatste veertig jaar is minder vanzelfsprekend geworden. De economische belangen zijn vaak tegenstrijdig. Toch is het van groot belang dat Europa en de VS samenwerken. Zonder die atlantische samenwerking zijn handhaving van de vrede, het afdwingen van respect voor mensenrechten en het op gang brengen van een wereldwijde duurzame ontwikkeling als doelen van het buitenlands beleid vooralsnog illusoir.

1. Een nieuwe wereldorde

Het einde van de Koude Oorlog schept kansen voor het totstandkomen van wat ex-president George Bush eens een nieuwe wereldorde noemde. Voor het eerst in deze eeuw is de wapenwedloop tot staan gebracht. De dreiging van een allesverwoestende kernoorlog is sinds enkele jaren verkleind en er is meer aandacht gekomen voor mensenrechten en democratie. Bovendien is de rol van de Verenigde Naties (VN) als vredesstichter en vredeshandhaver versterkt.

Desondanks kan de internationale gemeenschap de hoge verwachtingen die door deze nieuwe situatie zijn gewekt niet waarmaken. Een daadkrachtige aanpak van de wereldwijde milieuproblemen blijft, de vele voornemens van Rio (UNCED) ten spijt, achterwege. De welvaarts-kloof tussen Noord en Zuid is onverminderd groot. Honderden miljoenen wereldburgers zijn bij oorlogssituaties betrokken of zijn slachtoffer van schendingen van mensenrechten.

Daar komen nog nieuwe problemen bij. Het uiteenvallen van de voormalige communistische wereld leidt tot grote politieke spanningen, tot nieuwe armoede, tot extreem nationalisme en tot oorlogen van een uitzonderlijke wreedheid. Op het wereldtoneel zijn de VS de enig overgebleven grootmacht waardoor de oude machtsbalans tussen Oost en West is verstoord. Veel ontwikkelingslanden zijn, nu het einde van de rivaliteit tussen de groot-

machten hen van hun geo-politiek belang heeft beroofd, veroordeeld tot een bestaan in de marge van de wereldgemeenschap.

Om de kansen van de nieuwe situatie te benutten en de nieuwe bedreigingen het hoofd te bieden, is een nieuw machtsverevenwicht nodig en een versterking van de internationale rechtsorde. Ons land dient krachtige initiatieven te ontplooiën ter versterking van de democratische internationale rechtsorde. Het is zaak deze inzet in de buitenlandse politiek goed zichtbaar te maken.

KERNPUNTEN

Verenigde Naties

1. Het draagvlak van de VN wordt versterkt. Dit gebeurt op vier manieren: door uitbreiding van het aantal permanente leden van de Veiligheidsraad met Duitsland, Japan, Brazilië, India en Nigeria; door vervanging van het veto-recht van de afzonderlijke leden van de Veiligheidsraad door besluitvorming met tweederde meerderheid; door veruiming van de financiële middelen van de VN en door stichting van politieke kantoren van de VN in de lidstaten.

democratisering

2. De internationale besluitvorming over economische kwesties wordt gedemocratiseerd door vergroting van de zeggenschap van ontwikkelingslanden in het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank en door democratisering van het wereldhandels-

verleg in de GATT.

ecologie

3. Ook op het ecologische vlak wordt de internationale rechtsorde versterkt: door omvorming van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling tot een Ecologische Veiligheidsraad, door de versterking van UNEP als uitvoerder van grensoverschrijdend milieubeleid en door de uitbreiding van de bevoegdheden van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag. Een nieuw GATT-akkoord wordt voorzien van een milieudimensie.

2. Defensiepolitiek

Met het einde van de Koude Oorlog is ook de aard van de veiligheidsrisico's definitief veranderd. Dat vraagt om een ingrijpende koerswijziging van het defensiebeleid. Uiteraard moet ons land zich krachtig inzetten voor vrede en gerechtigheid in de betrekkingen tussen staten. Maar in uiterste gevallen dient die vrede en gerechtigheid met militaire middelen worden gehandhaafd of zelfs afgedwongen.

Om op de nieuwe internationale omstandigheden in te spelen, is een ander type leger nodig. Het bestaande leger moet worden omgevormd tot een vredesmacht die kan helpen bij het oplossen van regionale conflicten, bij het beschermen van burgers tegen grootschalig geweld en bij het uitvoeren van humanitaire operaties van niet-militaire aard. Deze verandering vergt een democratisering van de besluitvorming in internationaal verband en een versterking van de politieke structuren waarbinnen de nieuwe vredesmacht optreedt.

De veranderde internationale situatie roept nieuwe uitdagingen op. Zij dwingt tot een fundamentele herbezinning op vroegere uitgangspunten. Tegelijk geldt ook nu dat in internationaal verband het uiterste moet worden gedaan om aan overbewapening en militair avonturisme een eind te maken.

KERNPUNTEN

snel inzetbare vredesmacht

1. Een deel van het Nederlandse leger wordt omgevormd tot een snel inzetbare vredesmacht. Deze vredesmacht gaat onderdeel worden van een staand leger dat, als een gedemocratiseerde VN Veiligheidsraad daartoe besluit, opereert onder verantwoordelijkheid van de Verenigde Naties.

internationale verdedigingsorganisatie

2. De rest van ons leger komt onder Nederlandse parlementaire verantwoordelijkheid ter beschikking van een nieuwe internationale verdedigingsorganisatie. Deze organisatie is de militaire arm van een versterkte en gedemocratiseerde CVSE. Deze militaire samenwerkingsorganisatie vervangt de NAVO. De WEU wordt opgeheven.

dienstplicht

3. De dienstplicht wordt afgeschaft.

vredesdividend

4. De door de afgesproken bezuinigingen vrijkomende gelden (het 'vredesdividend') worden benut voor het bevorderen van de mondiale stabiliteit. Economische en ecologische steun aan Oost-Europa en het GOS en overdracht van middelen (geld en technologie) aan ontwikkelingslanden krijgen daarbij voorrang.

kernwapens

5. De proliferatie van kernwapens wordt actief tegengegaan. In het kader van de VN beginnen er onderhandelings-

gen over de ontmanteling van het resterende arsenaal aan kernwapens. Er komt een door de VN gecontroleerd verbod op de handel in kernwapentechnologie en een verbod op het doen van kernproeven. Hetzelfde geldt voor biologische en chemische wapens.

wapenhandel

6. Op termijn dient de wapenproductie te verdwijnen. De uitzondering voor de wapenindustrie op de EG-bepalingen voor eerlijke concurrentie, die ongelimiteerde overheidssteun toestaat, wordt uit het EG-verdrag geschrapt. De EG bevordert de uitvoering van conversieprogramma's met name in Oost-Europa. De overheidscontrole op de wapenhandel wordt verregaand verbeterd en aangescherpt.

3. Ontwikkelings-samenwerking

Er dient een massale wereldwijde inspanning ter bestrijding van armoede te worden gepleegd om de kloof tussen Noord en Zuid te verkleinen. Dat is niet alleen een morele opgave, maar ook een zaak van eigenbelang. Ecologisch evenwicht en vreedzame betrekkingen tussen staten zijn ondenkbaar zolang een miljard mensen aan de algemene welvaart geen deel heeft.

Nederland moet meer ontwikkelingshulp geven dan nu het geval is en ervoor zorgen dat die hulp meer terecht komt bij de armsten in de ontwikkelingslanden. Echter, ontwikkelingssamenwerking is méér dan hulp. Het gaat bij bestrijding van armoede en verkleining van de welvaarts-kloof ook om rechtvaardige internationale handel, om een verregaande kwijtschelding van schulden, om politieke samenwerking ter bevordering van mensenrechten en democratie, en om een gezamenlijke aanpak van de wereldwijde milieuproblemen. Nederland kan in deze zaken méér doen dan het nu doet.

Het belang van zuivere hulp daarentegen mag niet worden onderschat. Als de rijke landen zich aan de eigen in de VN gedane beloften houden, zou er jaarlijks meer dan honderd miljard dollar voor ontwikkelingslanden beschikbaar zijn. Daarmee zou een groot deel van het armoede- en milieuprogramma zoals dat op de UNCED-conferentie in Rio de Janeiro is aanvaard, kunnen worden uitgevoerd. Helaas worden de afspraken nauwelijks voor de helft nagekomen en wordt er in de meeste westerse landen ook nog danig in de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking gesnoeid. Die trend moet worden gekeerd en Nederland zou daarbij voorop moeten lopen.

Ook de kwaliteit van de hulp kan verhoogd. Zij dient meer te worden gericht op het vervullen van elementaire menselijke behoeften en op het mondiger maken van de machtelozen. Het zou goed zijn de ontwikkelingshulp minder ten dienste te stellen van de economische belangen van de westerse bedrijven en het prestige van de lokale elites in het Zuiden. Met gerichte 'kwaliteitshulp' is tot nu toe veel bereikt. De voedselproductie ging omhoog, de levensverwachting steeg en de alfabetisering is op grotere schaal ter hand genomen. Door de hulp beter op de armsten te richten, kan de effectiviteit ervan aanmerkelijk worden vergroot.

KERNPUNTEN

hoogte ontwikkelingshulp

1. Nederland verhoogt de zuivere ontwikkelingshulp tot één procent van het Bruto Nationaal Produkt.

aparte fondsen

2. Er worden los van het ontwikkelingshulpbudget twee aparte fondsen ingesteld: één voor steun aan het GOS en de andere Oosteuropese staten, en één voor internationaal milieubeleid. Het geld voor de fondsen komt uit twee bronnen: het 'vredesdividend' en een nieuw in stellen energieheffing. De aanwending van deze fondsen wordt afgestemd op de bestaande internationale en EG-fondsen op deze gebieden.

besteding

3. De hulp richt zich sterker op directe behoeften van de allerarmsten en op vergroting van de macht en zeggenschap van gemarginaliseerde groepen.

4. De via multilaterale instellingen door Nederland verstrekte hulp wordt bevroren totdat meer inzicht komt in de kwaliteit van die hulp.
5. De onderlinge afstemming van ontwikkelingshulpprogramma's in het kader van de EG wordt verbeterd.

handelsbevordering

6. Belemmeringen voor importen uit ontwikkelingslanden en uit Oost-Europa en het GOS worden in EG-verband ongedaan gemaakt op voorwaarde dat zij voldoen aan een kwaliteits-toets met betrekking tot milieu en arbeid. Dat geldt met name voor producten die meer bewerking vergen. Ter ondersteuning van bedrijfstakken die hiervan onevenredige schade ondervinden, ontwikkelt de overheid een herstructureringsprogramma.
7. De EG stopt de subsidiëring van de export van landbouwoverschotten. Alleen in het geval van acute voedseltekorten in ontwikkelingslanden wordt voedselhulp gegeven, bij voorkeur met voedsel dat in andere ontwikkelingslanden is ingekocht.

ontwikkelingscontracten

8. Nederland geeft in bilaterale ontwikkelingsrelaties meer dan nu gebeurt inhoud aan de principiële gelijkwaardigheid van de relatie door het afsluiten van zogenaamde ontwikkelingscontracten.

schulden

9. Nederland voert een actief schuld-kwijtscheldingsbeleid om in ontwikkelingslanden en de landen van Oost-Europa middelen vrij te maken voor armoedebestrijding en milieubeleid.

4. Migratie

Nederland moet meer buitenlanders opnemen. Dit is niet alleen wenselijk, maar ook - zonder al te grote problemen - mogelijk. Nederland is al een immigratieland en daar is niets bijzonders aan.

Volksverhuizingen zijn van alle tijden. Altijd zijn mensen schaarste en onderdrukking ontvlucht op zoek naar de plek waar het beter is. De komst van vreemdelingen op die nieuwe plek brengt altijd spanningen met zich mee. De oorspronkelijke bewoners reageren op de nieuwkomers met het kunstmatig aandikken van de eigen identiteit. Dat kan, juist waar staatsvorming die eigen identiteit van bevolkingsgroepen in het verleden heeft verstoord, leiden tot irrationele overdrijving en tot het buitensporig benadrukken van 'het eigene'. De kiem voor racisme is daarmee gelegd. Als de integratie van de migrant in de nieuwe samenleving doelmatig wordt aangepakt, kan de nieuwkomer ook een dynamiserende invloed hebben op het gastland. Het overheidsbeleid in Nederland dient dan ook de positieve effecten daarvan zo maximaal mogelijk te doen zijn.

De komst van migranten naar Nederland wordt nauwelijks beïnvloed door de manier waarop we hier met de migranten omgaan. Zolang extreme welvaartsverschillen, ecologische verwoesting, oorlog en onderdrukking niet tot het verleden behoren, zullen er mensen naar Nederland komen. Mensen zijn zich bovendien steeds beter van de verschillen in leefomstandigheden bewust en de mogelijkheden om grote afstanden te overbruggen nemen toe. Ook daarom zal het aantal migranten dat zich aan de grens meldt naar verwachting eerder toe- dan afnemen.

Het spreekt vanzelf dat de positie van reeds in Nederland levende migranten wordt verbeterd. De eerlijk gebied te zeggen dat prioriteit voor de aanpak van de bestaande werkloosheid onder migranten, voor een ruimhartiger asielbeleid en voor handhaving van het recht op gezinshereniging, betekent dat de opnamecapaciteit voor economische vluchtelingen beperkt zal zijn. Zolang de oorzaken van migratie niet zijn weggenomen moet Nederland zoveel mogelijk migranten toelaten. Nederland is niet vol. Vergeleken met de meeste andere rijke landen wonen hier relatief weinig buitenlanders. Juist in gebieden waar wel veel buitenlanders en migranten wonen, is de tolerantie jegens hen bovendien vaak aanmerkelijk groter dan in de talrijke gebieden waar vrijwel uitsluitend autochtonen wonen.

De dynamiek die van de nieuwkomers

uitgaat op de Nederlandse samenleving, is nog nauwelijks systematisch in de discussie betrokken. Hetzelfde geldt voor de mogelijkheden die een actief beleid van integratie biedt in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en in de volkshuisvesting.

Bij het toelatingsbeleid van migranten is internationale samenwerking een vereiste. Zo maakt Nederland nu al afspraken met EG-partners. Volstrekt ten onrechte richt die voornamelijk geheime samenwerking zich tot nu toe op het restrictiever maken van het beleid. Een eerlijke verdeling van lasten tussen landen vereist de ontwikkeling van objectieve, internationaal overeengekomen criteria, waarbij eventueel met verschillen per regio en beroepsgroep rekening gehouden wordt. Bovendien vereist een dergelijke lastenverdeling de erkenning van een internationale autoriteit voor de bindende toedeling van quota aan nationale staten. Ook de opvang in de regio wordt veel meer dan nu het geval is een zaak van internationale samenwerking. Dit vergt een strikte toepassing van de in de bestaande verdragen neergelegde regels van het internationaal asielrecht. Het beleid moet er bovendien op gericht zijn de grens van de opnamecapaciteit tot een maximum op te rekken.

KERNPUNTEN

oorzaken migratie

1. Door een internationale politiek worden de oorzaken van migratie zoveel mogelijk weggenomen: harder optreden tegen schendingen van mensenrechten; vergroting van de internationale bemoeienis met vredesstichting en -handhaving in brandhaarden; uitbreiding van de steun aan ontwikkelingslanden voor een gerichte investeringspolitiek, armoedebestrijding, het scheppen van werkgelegenheid en het voeren van milieubeleid.

vluchtelingen

2. Ten aanzien van slachtoffers van oorlog, onderdrukking en seksueel geweld volgt Nederland een actief uitnodigingsbeleid. De overheid bevordert snelle integratie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. De genodigden hebben recht op volledig staatsburgerschap met behoud van hun oorspronkelijke nationaliteit.
3. Niet-genode vluchtelingen die een beroep doen op het internationaal asielrecht krijgen binnen een maand na de asielaanvraag uitsluitel over toekenning of afwijzing van die aanvraag. De beoordeling komt in handen van een breed samengestelde commissie buiten de justitiële sfeer. Erkenning als vluchteling houdt in alle gevallen het recht in op steun bij integratie en het recht op volledig staatsburgerschap.

asielrecht

4. Het in internationale verdragen vastgelegde individueel recht op asiel wordt zonder beperkingen toegepast. De momenteel hierbij aan vervoerders van asielaanvragers toegedichte verantwoordelijkheid mist elke rechtsgrond en wordt ongedaan gemaakt.
5. Asielzoekers die aan het einde van de procedure volgens het geldende asielrecht niet voor de vluchtelingenstatus in aanmerking komen, worden - net als in het huidige stelsel - op grond van humanitaire overwegingen in bepaalde gevallen toch toegelaten.
6. Asielzoekers kunnen ook op grond van economische overwegingen verzoeken om blijvende toelating. Ter beoordeling van de aanvraag speelt de, bij voorkeur in internationaal verband vastgestelde, opnamecapaciteit een beslissende rol.
7. Het recht op gezinshereniging blijft onverminderd van kracht. De aangebrachte beperkingen worden ongedaan gemaakt.

voorlichting

8. Om de komst van aantallen migranten met economische motieven boven de vastgestelde opnamecapaciteit te ontmoedigen, voeren de ambassades in de landen van herkomst samen met de overheden ter plekke een werkzaam voorlichtingsbeleid.

terugkeer

9. Afgewezen asielaanvragers krijgen effectieve ondersteuning bij hun verplichte terugkeer naar het land van herkomst.

opvang

10. De opvang van vluchtelingen in de eigen regio wordt financieel en anderszins actief door de internationale gemeenschap ondersteund.

illegalen

11. Er komt een eenmalig generaal pardon voor hen die aantoonbaar gedurende twee jaar in Nederland woonachtig zijn. Zij krijgen een verblijfs- en werkvergunning.
12. Ter bestrijding van een illegaal circuit waarin illegalen tegen laag loon onder vaak slechte omstandigheden werken, worden sancties voor koppelingen en werkgevers verscherpt. Wanneer werkgevers betrapt worden, zijn ze verplicht de bij hen werkzame illegalen in dienst te nemen op legale basis. De betreffende illegalen krijgen een verblijfs- en werkvergunning.

Hoofdstuk 2: **OVER** **EUROPESE** **SAMENWERKING**

Nauwere Europese samenwerking is een logisch gevolg van de internationalisering van economie en politiek. In een tijd waar problemen een steeds internationaler karakter krijgen - denk aan milieu, migratie, sociaal beleid, wereldhandel - is de EG in aanleg een nuttig beleidsniveau. Het is een goede zaak dat er internationale organisaties met een geaccepteerde traditie zijn, hoe onvolmaakt misschien ook. Zij kunnen vaak beter dan de nationale staat de nieuwe uitdagingen van de wereld in de jaren negentig snel en effectief beantwoorden. De EG kan een stabiliserende rol spelen, zowel op het Europese continent, als in de mondiale verhoudingen waar het gaat om handel, ontwikkelingssamenwerking, mensenrechten en monetaire politiek.

GroenLinks is een kritisch voorstander van verdergaande Europese integratie. Zij stelt de samenwerking als zodanig niet ter discussie. Wel het tempo en de richting waarin deze zich ontwikkelt. Een Verenigde Staten van Europa is echter in de verste verte nog niet te bekennen. Maar een consequente keuze voor democratie op Europees niveau houdt tevens een keuze in voor een federale in plaats van een intergouvernementele ontwikkeling.

De Europese Gemeenschappen hebben een snelle ontwikkeling doorgemaakt. In 1987 ratificeerde het Nederlandse parlement de verdragswijziging die de interne markt met haar vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen op 1 januari 1993 mogelijk maakte. Eind 1992 werd alweer de volgende verdragswijziging betreffende de Europese Unie, kortweg 'Maastricht', goedgekeurd. Daarin krijgt de EG bevoegdheden op tal van nieuwe terreinen, zoals onderwijs, cultuur, veiligheidsbeleid en justitie. Zo is de EG uitgegroeid tot een beleidsniveau dat zich, op afstand, met vrijwel alle nationaal beleid bemoeit.

In Maastricht had ook de vraag aan de orde horen te zijn hoe de EG reageert op het einde van de Koude Oorlog. De nieuwe situatie na 1989 vraagt van de EG een heel nieuwe oriëntatie. In het verdrag van Maastricht is met de gewijzigde internationale omstandigheden geen rekening gehouden. Zo wordt er met geen woord gerept over constructief beleid met betrekking tot de nieuwe Oosteuropese democratieën.

Het verdrag van Maastricht is een slechte stap in de Europese integratie. De negatieve aspecten domineren de positieve. Het belangrijkste bezwaar is het gebrek aan democratie, het roemruchte 'democratisch gat'. Er bestaat een zwakke tot zeer zwakke parlementaire controle en besluitvorming. Bij de puur intergouvernementele sectoren - justitie, binnenlandse zaken, buitenlandse politiek en veiligheidsbeleid - is zelfs elke bemoeienis van het Europees Parlement afwezig. Dit is volkomen ontoelaatbaar.

Een ander groot bezwaar ligt in het feit dat de doelstelling van de EG nog altijd primair een economische is. Milieu- en sociaal beleid zijn ten onrechte volkomen ondergeschikt aan het bevorderen van de vrije concurrentie. De sociale politiek is uitermate mager en door Engelse dwarsliggerij niet eens in het verdrag zelf opgenomen. Terwijl de afspraken om te komen tot een Economische en Monetaire Unie indirect een grote neerwaartse druk leggen op het systeem van nationale sociale zekerheid.

Een ander aspect is dat de eenzijdige nadruk op de inhoudelijke verdieping van de huidige EG van twaalf lidstaten ten koste gaat van een voortvarende aanpak van de uitbreiding van de EG, met name met Oosteuropese lidstaten. Mede hierdoor kan de instabiliteit in het Oosten van Europa in de toekomst ongewenste vormen aannemen.

Een volgend bezwaar ligt op het vlak van het buitenlands en veiligheidsbeleid. In het verdrag is de mogelijkheid geopend voor een eigen Europese defensiemacht op termijn. Bovendien is geen rol weggelegd voor de CVSE, die uitgaat van een breed veiligheidsconcept. Dit is een ongewenste ontwikkeling.

Tenslotte is er een 'democratisch gat' op justitieel vlak. De 'Schengen-afspraken' worden opgevoerd naar Europees niveau, maar zonder democratische controle. Daar komt bij dat de EG zich hiermee op het terrein van de burgerrechten begeeft. Een uiterst gevoelige materie.

1. De Verdragswijziging van 1996

In 1996 vindt een nieuwe wijziging van het EG-Verdrag plaats. Dit is bij uitstek de gelegenheid om de missers van het verdrag van Maastricht recht te zetten. De volgende wijzigingen in het verdrag zijn gewenst: een volledige democratisering van de EG op alle beleidsterreinen en het versterken van de ecologische en sociale dimensie in de afspraken.

KERNPUNTEN

democratisering Europees Parlement
1. Het Europees Parlement krijgt volwaardige wetgevende en controlerende bevoegdheden.

Grondwetgevende Vergadering
2. Er wordt een Grondwetgevende Ver-

gadering ingesteld bestaande uit vertegenwoordigers van het Europees Parlement en de nationale parlementen. Deze gaat de invoering van een Europese grondwet voorbereiden. De punten 3 t/m 8 horen daarin thuis.

kiesrecht

3. Het Europees Parlement wordt verkozen volgens een uniforme kiesprocedure in alle afzonderlijke lidstaten op basis van evenredigheid en zonder kiesdrempel. Blokkades voor Europese partijvorming verdwijnen uit het kiessysteem.

4. In de EG wonende migranten van buiten de EG krijgen Europees kiesrecht.

Europese Commissie en Raad van Ministers

5. De uiteindelijke besluitvorming komt in handen van de Europese Commissie en het Europees Parlement in

samenspel met de Raad van Ministers. De Raad van Ministers draagt niet meer de eindverantwoordelijkheid voor de politieke besluitvorming.

6. Het Europees Parlement krijgt de bevoegdheid om individuele Europese commissarissen te benoemen en naar huis te sturen.

referendum

7. Voor het hele EG-grondgebied wordt een Europees referendum ingevoerd voor zaken als verdragswijzigingen.

openbaarheid

8. Er komt volledige openbaarheid van informatie en besluitvorming in de EG.

Europese bank

9. De toekomstige Europese Centrale Bank wordt op afstand democratisch gecontroleerd.

democratisering buitenlands en justitieel beleid

10. De huidige intergouvernementele besluitvormingsmethoden op het vlak van buitenlands en justitieel beleid worden vervangen door een democratische structuur op Europees niveau.

ecologische dimensie

11. In EG milieubeleid worden minimumnormen vastgelegd. Lidstaten mogen altijd strengere normen invoeren of aanvullend milieubeleid voeren.

12. Zo snel mogelijk wordt het principe van de groentax in de EG ingevoerd. Begonnen wordt met een heffing op energie.

sociale dimensie

13. Er komen bindende voorschriften voor de oprichting van Europese ondernemingsraden.

14. Voor sociale zekerheid worden minimumrichtlijnen uitgevaardigd afhankelijk van het Bruto Nationaal Produkt per land. Dat betekent in elk geval dat er normen komen voor de hoogte van het minimumloon en de bijstand.

vestigingsplaats

15. Het Parlement wordt evenals de Commissie en de Raad gehuisvest in Brussel.

fraude

16. Om de bestaande fraude met EG-gelden te bestrijden, krijgt de Europese Rekenkamer meer bevoegdheden, ook om de uitvoering van EG-subsidieregels door nationale lidstaten te controleren.

2. Uitbreiding van de EG

Het is denkbaar dat er een EG van meerdere tempo's van eenwording ontstaat. In feite is dat in Maastricht al ten aanzien van Engeland en later in nog heviger mate Denemarken gebeurd. Een EG die steeds groter wordt, kan niet alles en iedereen in een keurslijf persen. De voortgang van het proces van Europese samenwerking hoort voorop te staan.

De komende jaren na de invoering van het verdrag van Maastricht moet het zwaartepunt vooral komen te liggen bij uitbreiding van het EG-lidmaatschap. En dan niet alleen met de kandidaten, waarmee al onderhandeld wordt - Zweden, Finland en Oostenrijk - maar juist ook met Oosteuropese landen. Terwille van de stabiliteit daár is snelheid geboden. Hier moet een topprioriteit van de EG liggen.

KERNPUNTEN

Oost-Europa

1. De samenwerking met Oosteuropese landen krijgt voorrang. Dit betekent voor democratische Oosteuropese lidstaten de mogelijkheid tot een vorm van aspirant-lidmaatschap.

beperkt lidmaatschap

2. Er komt een welomschreven basispakket voor iedere lidstaat. Daarnaast zijn er extra samenwerkingsmogelijkheden, die tijdelijk alleen door die lidstaten benut worden die eraan toe zijn. Hierbij valt te denken aan de Europese Monetaire Unie.

federalisme

3. In het algemeen vraagt de forse voorziena uitbreiding van de EG om een versnelde ontwikkeling van de EG-democratie in federale richting. Dit om te verhinderen dat de EG onbestuurbaar wordt en verwatert.

3. Nationale opstelling

en nationaal debat

Door de voortschrijdende samenwerking in de EG zijn er weinig beleids-terreinen meer waarin de nationale politiek autonoom is. Deze afnemende zelfstandigheid van de nationale staat - die in de praktijk gelijk opgaat met de binnenlandse decentralisatie van zijn bevoegdheden - is een onomkeerbaar proces met grote gevolgen voor burgers.

Nederland dient als onderhandelingspartner in de EG dan ook behoedzaam om te gaan met het overdragen van bevoegdheden. In ons land bestaat een vrij brede steun voor verdergaande Europese samenwerking, maar een kritisch en fundamenteel debat wordt niet gevoerd. De EG wordt - net als het weer - beschouwd als een zaak die ons overkomt. Met louter economisch nuttige gevolgen. Bovendien wordt te pas en te onpas het argument 'het moet vanwege Europa' in de nationale politiek gebruikt. Vooruitlopen op te verwachten ontwikkelingen, daar is niks op tegen, maar dan moet wel eerst de politieke discussie over de wenselijkheid ervan plaatsgevonden hebben.

Kwalijk gevolg van het ontbreken van een publiek debat over Europese samenwerking is dat de Nederlandse burger nauwelijks op de hoogte raakt van wat Europa voor zijn of haar toekomst betekent of kan betekenen. Schaduwzijden van de eenwording als voortschrijdend milieubederf en uitholling van democratische en sociale rechten krijgen te weinig aandacht. Ook kan er angst ontstaan voor sterkere integratie. In een openbaar debat kunnen voor- en nadelen helder worden. En wordt ook duidelijk in hoeverre een begrip als nationale identiteit bruikbaar is. En welk beleid nationaal moet blijven.

KERNPUNTEN

correctief referendum

1. Bij de volgende verdragswijziging in 1996 vindt in Nederland een beslissend correctief (d.w.z. eerst spreekt het parlement zich uit over de kwestie) referendum plaats. Voorafgaand wordt een uitgebreid publiek debat over de Europese eenwording gevoerd.

samenwerking tussen landen

2. Om de Nederlandse positie in de EG te verstevigen, wordt vaker de samenwerking met andere lidstaten met gemeenschappelijke belangen gezocht, bijvoorbeeld in Benelux-verband.

nationale beleidscoördinatie

3. De coördinatie van het Nederlandse EG-beleid gaat van Buitenlandse Zaken naar Algemene Zaken, en komt dus onder directe verantwoordelijkheid van de minister-president. De departementen krijgen in voldoende mate de beschikking over EG-deskundigen.

Euregio's

4. De samenwerking in grensoverschrijdende verbanden als de zogeheten 'Euregio's' wordt van impulsen voorzien. De regiogvorming op Europese schaal wordt in het EG-beleid sowieso gestimuleerd, mede om Brusselse bureaucratie en een te sterk centralisme te voorkomen.

subsidiariteit

5. Voorkomen wordt dat 'subsidiariteit' (bepalen wat wel of niet op Europees niveau geregeld moet worden) leidt tot onterechte 'renationalisering' van zaken die echt op Europees niveau geregeld moeten worden, zoals een deel van het milieubeleid.

democratie op korte termijn

6. Zolang volledige democratisering nog geen werkelijkheid in het EG-verdrag is, worden alle mogelijkheden die het gemis aan democratie verminderen, benut. Dat betekent:

- zoveel mogelijk openbaarheid in de Europese besluitvorming (in Eurojargon noemt men openbaarheid 'transparantie'). Op zijn minst wordt geregeld dat de besluitvorming van Ministerraden en de Eurotop achteraf openbaar gemaakt wordt. Ook wordt de informatie van EG-instellingen eenvoudig toegankelijk voor maatschappelijke organisaties als patiënten- en consumentenplatforms en sociale bewegingen;
- het regelmatig houden van interparlementaire vergaderingen, bestaande uit leden van de twaalf nationale parlementen en het Europees Parlement. Het liefst aan de vooravond van de halfjaarlijkse Eurotop van de regeringsleiders en de Franse president, zodat die rekening moeten houden met de gezamenlijke parlementaire opvatting. De ongewenste invoering van een dubbelmandaat voor het nationaal en Europees Parlement is daarmee overbodig.

4. De EG en andere**Europese organisaties**

De EG speelt een leidende rol in het proces van Europese samenwerking. Zolang echter Oosteuropese landen geen EG-lid zijn, gaat de voorkeur uit naar andere Europese organisaties als het gaat om vormen van samenwerking op het vlak van veiligheidsbeleid en op humanitair en cultureel terrein.

KERNPUNTEN**CVSE**

1. De CVSE wordt uitgebouwd tot het Europese orgaan voor veiligheidsbeleid. De CVSE werkt waar nodig samen met de VN. Het CVSE-beleid is vooral op preventie gericht.

NAVO

2. De NAVO verdwijnt of wordt een 'facilitair bedrijf' dat werkt onder verantwoordelijkheid van VN of CVSE.

WEU

3. De EG voert geen eigen defensiebeleid. Daarom wordt de band tussen EG en West-Europese Unie (WEU) verboden. De WEU wordt opgeheven.

Raad van Europa

4. De Raad van Europa speelt een belangrijke rol bij het verder ontwikkelen van een democratische structuur en cultuur in Midden- en Oosteuropese landen. De Europese Conventie van de Rechten van de Mens, die wordt beheerd door de Raad van Europa, wordt van groter belang bij de ontwikkeling van het recht van de EG. De EG treedt dan ook als directe ondertekenaarster toe tot deze conventie.

internationale organen

5. In die zaken waar de EG-lidstaten een gemeenschappelijk standpunt hebben in het buitenlands beleid, komt die ene stem ook tot gelding in internationale organen.

Hoofdstuk 3: **OVER** **MILIEUPOLITIEK**

De komende jaren zal het moeten gebeuren. Lukt het om de eenentwintigste eeuw in te gaan met een schoon milieu, een mens- en milieuvriendelijke economie en landbouw, een prettige leefomgeving en een florerende natuur? Plannen zijn er genoeg en het maatschappelijk draagvlak voor milieubeleid is groot. De kansen liggen voor het grijpen.

Duurzame ontwikkeling is het doel. Bij alle activiteiten wordt rekening gehouden met de behoeften van mensen elders in de wereld en van toekomstige generaties. Voor het bereiken van zo'n duurzame samenleving aan het begin van de volgende eeuw zijn drie zaken nodig:

- de uitstoot van alle vervuilende stoffen zal met zeventig tot negentig procent moeten verminderen;

- de natuur wordt ontzien en krijgt meer ruimte;

- het gebruik van energie en grondstoffen moet terug, zodat het voortbestaan van de voorraden gegarandeerd blijft.

Ondanks de consensus over het doel en alle fraaie plannen, zijn natuur en milieu er nog nauwelijks iets mee opgeschoten. Sterker nog, over de hele linie gezien zijn ze erop achteruitgegaan. Het autoverkeer, de mestoverschotten en het energieverbruik, ze blijven maar groeien. Het doel om binnen een generatie een duurzame ontwikkeling te realiseren, lijkt een loze belofte te gaan worden.

Als er cruciale keuzes voor natuur en milieu nodig zijn, ontbreekt de politieke durf en laat de regering zich vooral leiden door economische korte-termijn-belangen. Van een samenhangend beleid, als het gaat om werkgelegenheid, milieu, investeringen en inkomens is geen sprake. Het beleid is versnipperd over elkaar beconcurrerende ministeries. Ook in de Europese Commissie doet dit probleem zich voor. Verschillen in belangen en macht spelen een belangrijke rol.

Sterkeren kunnen de milieulast afschuiven op groepen met een zwakkere positie, zoals bewoners van de Derde Wereld of toekomstige generaties. Of op de natuur. Beleid van de overheid zou juist afwenteling moeten voorkomen.

Het streven naar duurzame ontwikkeling geldt wereldwijd. Nu legt het Noorden met een kwart van de wereldbevolking beslag op driekwart van de energie en grondstoffen (de zogenaamde milieugebruiksruimte). Ook hebben we een onevenredig groot aandeel in mondiale milieuproblemen, zoals het broeikas-effect en de aantasting van de ozonlaag. De productie en consumptie in het Noorden zullen dan ook omlaag moeten. Ook om de armsten in het Zuiden voor hun noodzakelijke ontwikkeling een ruimere toegang tot de milieugebruiksruimte te geven. Wil de grote wereldconferentie uit 1992 over milieu en ontwikkeling in Rio de Janeiro (UNCED) geen lege huls blijven, dan zullen de EG-lidstaten hun beloften aan het Zuiden snel moeten nakomen.

Dit betekent dat ons huidige economisch systeem ingrijpend zal moeten veranderen. Vervuilen kost nu bijna niets. Het gebruik van grondstoffen en milieu is veel te goedkoop. Arbeid is daarentegen te zwaar belast. De keuze voor duurzame ontwikkeling in de economie zal zorgen voor de groei van milieuvriendelijke productie, de dienstensector en het culturele leven. Ook zal 'groene modernisering' nieuwe werkgelegenheid scheppen, in veel gevallen meer dan bij het huidige beleid. Zo werken in een windenergiepark of zonnecentrale veel meer mensen aan de productie van eenzelfde hoeveelheid stroom dan in een kernenergie- of kolencentrale en is recycling van afval veel arbeidsintensiever dan verbranden of storten.

Vervuilende bedrijven zullen hun productie dus moeten inkrimpen of omvormen. Dit geldt voor de (petro)chemische industrie, de metaalindustrie, de transportsector en de land- en tuinbouw. Dat zijn sectoren die nu een grote bijdrage leveren aan het nationale inkomen. Het is waarschijnlijk dat een effectief milieubeleid, tijdens de omvorming in de richting van duurzame ontwikkeling, leidt tot een daling van de economische groei, wellicht tot nul of zelfs tot economische krimp.

Een snelle groene omschakeling levert echter op termijn juist economische voordelen op. Immers, ook andere landen zullen dezelfde weg moeten gaan afleggen en dan de schonere technologie kopen van landen die vooroplopen. Daar zal de belangrijkste concurrentiekracht van Nederland uiteindelijk vandaan moeten komen. Bovendien worden veel hogere milieulasten in de toekomst voorkomen.

Kortom, het milieubeleid is de komende jaren vóór alles een kwestie van doen.

1. Naar een groen belastingstelsel door lastenverschuiving

Een toenemend aantal mensen laat uit bezorgdheid het milieu een rol spelen in hun koopgedrag. De consument wordt hiervoor echter nauwelijks beloond. Vaak kost een milieuvriendelijk huishouden zelfs meer geld en meer tijd. Dat werkt ontmoedigend.

Daar geldt ook voor bedrijven. Soms investeren zij flink in milieuvriendelijke productieprocessen en technologie. Dat kost veel geld, dat zij niet zo snel terug

kunnen verdienen. Daarom ook laten bedrijven vaak ecologische veranderingen achterwege. Immers, de concurrenten doen het ook niet.

Milieuvriendelijk gedrag moet dan ook meer beloond gaan worden, terwijl milieuvriendelijke consumptie en productie juist meer belast dienen te worden. Het huidige belastingstelsel moet daarom in het teken van ecologische doelstellingen komen te staan.

Kern van ecologisering van de belastingen is de verschuiving van lasten van arbeid naar kapitaal en grondstoffen. Dit zal leiden tot een forse verhoging van de prijzen van grondstoffen en energie en van de prijs van milieuschadelijke producten. Doel is vermindering van de milieuschade

en ontwikkeling van schone(re) alternatieven. Van verlaging van de lasten op arbeid zal een positief effect uitgaan op de werkgelegenheid en de kwaliteit van arbeid en milieu.

KERNPUNTEN**lastenverschuivingsnorm**

1. Uitgaande van de economische beperkingen, moet de ecologisering van de belastingheffing geleidelijk plaatsvinden. Er komt voor deze kabinetsperiode een collectieve lastenverschuivingsnorm van twee procent van het Nationaal Inkomen. Stapsgewijs gaan de belastingen op arbeid omlaag en de belastingen op milieu-grondslag omhoog.

groentax

2. Er komt een groentax, liefst meteen in EG-verband. De groentax is een stelsel van heffingen op milieuvriendelijke producten en grondstoffen. Die worden duurder en daarmee onaantrekkelijker. Er wordt begonnen met een groentax op niet-hernieuwbare energiebronnen (gas, elektriciteit, steenkolen, kernenergie, olie, kerosine), bestrijdingsmiddelen, kunstmest, verpakkingen en chloor als grondstof.

besteding opbrengsten

3. De opbrengsten van de groentax worden in het kader van de lastenverschuiving voor het grootste deel gebruikt om de belastingen op arbeid te verlagen. Een ander deel van de opbrengst is bestemd voor behoud van koopkracht van de lage inkomensgroepen bij een milieuvriendelijk consumptiegedrag. Tenslotte is een deel van de opbrengsten bestemd voor milieufondsen ten behoeve van de Derde Wereld en Oost-Europa en voor het vullen van een Fonds voor Duurzame Ontwikkeling dat in ecologische modernisering investeert.

gemeentelijke heffingen

4. De gemeentelijke heffingen, zoals de reinigingsheffing en het rioolrecht, worden vervangen door heffingen naar gebruik (zogenaamde regulerende heffingen). Het mechanisme achter de heffingen naar gebruik is: hoe minder men vervuult, hoe lager de heffing die men betaalt. De rioolheffing wordt onderdeel van een heffing op water, de reinigingsheffing wordt onderdeel van een heffing per vuilniszak of een gelijksoortige oplossing. De onroerend-goedbelasting krijgt een bredere grondslag, waardoor meer vormen van ruimtegebruik eronder gaan vallen.

de BTW 'groenen'

5. In EG-verband wordt de Belasting Toegevoegde Waarde (BTW) ecologisch verantwoord gemaakt. Dat betekent dat de tariefsindeling van goederen en diensten afhankelijk wordt van de milieueffecten. Zo komen reparaties bijvoorbeeld onder het lage tarief te vallen. Dat laatste is ook goed voor de werkgelegenheid.

Fonds voor Duurzame Ontwikkeling

6. Voor een snelle groene omschakeling van de economie zijn naast de lastenverschuiving veel investeringen nodig. Investeren in bijvoorbeeld het openbaar vervoer, milieuvriendelijke woningbouw, bodemsanering, riolering, energiebesparing, hergebruik, ecologische landbouw en milieutechnieken. Voor deze operatie zijn op korte termijn financieringsbronnen nodig. Er komt een Fonds voor Duurzame ontwikkeling, dat wordt ondergebracht bij een Duurzame Ontwikkelings Bank. Dit is een samenwerking tussen overheid en financiële wereld. De overheid staat garant voor leningen of gaat zelf leningen aan om milieuvriendelijke ontwikkelingen te stimuleren. Deze

gehanteerd worden. De intrinsieke waarde van plant, dier en mens is uitgangspunt bij alle wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen en onderzoek. Bij genetische manipulatie geldt onverkort het 'nee, tenzij'-principe. Het octrooieren van leven, planten en dieren, wordt niet toegestaan.

4. Voorwaarden scheppen voor maatschappelijke zelfregulering

De overheid heeft in het milieubeleid een centrale rol: zij stelt de doelen vast, scheidt de voorwaarden en controleert de naleving. Maar het oplossen van het milieuprobleem is niet alleen een overheidskwestie. Succes is pas verzekerd als alle betrokkenen - bedrijven, maatschappelijke organisaties en individuele burgers - samenwerken en verantwoordelijkheid dragen. En daar ook de benodigde milieu-instrumenten voor in handen krijgen. Kennis van de oorzaken van milieuvervuiling en de effecten daarvan is voor hen van wezenlijk belang om hun machtspositie te kunnen versterken. Zo kan een nieuw machtsverwicht ontstaan, dat de afwenteling van milieuproblemen op derden beperkt.

Het proces van ecologische modernisering zal door het bedrijfsleven zelf gedragen moeten worden. Verschillende bedrijfstakken zijn hier al mee begonnen. In de landbouw vind je een groeiend aantal schonere bedrijven. Nieuwe productie, zoals zonnecollectoren, milieuvriendelijke wasmiddelen en windmolens, komt op gang. De ecologische modernisering krijgt de noodzakelijke impulsen door de lastenverschuiving en de steun uit het Fonds voor Duurzame Ontwikkeling bij het investeren in milieuvriendelijke productie. In het bedrijfsleven is veel meer aandacht nodig voor de rol die werknemers en de vakbeweging kunnen spelen in milieubeleid.

KERNPUNTEN

openbaarheid

1. Alle bedrijven krijgen de plicht om aan derden informatie te geven over milieueffecten van hun productie. Deze informatieplicht voor bedrijven is een belangrijke voorwaarde voor meer zeggenschap van burgers en maatschappelijke organisaties in productieprocessen. Zij kunnen zo controleren of het bedrijf voldoet aan de afgesproken vermindering van vervuiling. Ook kunnen zij naar de rechter stappen als een bedrijf wettelijke normen overschrijdt.

milieu-audit

2. Er komt een milieu-audit: bedrijven maken verplicht een openbaar milieujaarverslag dat door een milieuaccountant wordt gewaarmerkt.

keurmerken

3. Betrouwbare keurmerken voor milieuvriendelijke producten en voor biologische landbouwproducten worden ingevoerd. Milieu- en consumentenorganisaties krijgen zeggenschap bij het toekennen daarvan.

subsidies

4. Er worden meer gelden beschikbaar gesteld voor milieuprojecten van burgers en maatschappelijke organisaties via eenvoudige procedures. Het draagvlak voor milieubeleid wordt vergroot door versterking van activiteiten gericht op educatie en bewustwording.

Milieu Effect Rapportage

5. Zowel in de EG als in Nederland komt er een verplichte Milieu Effect Rapportage, waarbij ook de zogeheten nul-optie betrokken wordt. Dat wil zeggen: het wordt mogelijk om de uitvoering van een activiteit bij zwaarwegende milieuredenen achterwege te laten.

duurzaamheidsstrategie

6. Elke sector in het bedrijfsleven ontwerpt zelf een duurzaamheidsstrategie. Dat is een regelmatig te evalueren plan, waarin staat hoe en wanneer zij de milieudoelstellingen van de overheid gaat realiseren. Vakbeweging en werknemers krijgen hierbij medezeggenschap. Op niet nakomen van de afspraken staan sancties.

Dit principe wordt ook vastgelegd in een EG-richtlijn.

medezeggenschap

7. Er komt meer zeggenschap van werknemers via de ondernemingsraad over strategische bedrijfsaangelegenheden, zowel op het terrein van interne milieuzorg als dat van de milieueffecten van productieprocessen en het gebruik en de verwerking van produkten. Ook voor werknemers en vakbeweging is een informatieplicht van bedrijven over milieueffecten van de productie en bereikte milieuresultaten van groot belang.

convenanten

8. Met het afsluiten van convenanten tussen overheid en bedrijfsleven wordt terughoudend omgegaan. In gevallen waar geen wet of regelgeving is, kan een convenant onderdeel van een duurzaamheidsstrategie voor een sector zijn. Een convenant is aanvullend op wetgeving en tijdelijk. Hij kan wetgeving niet vervangen. Verder wordt voorkomen dat bedrijven zich onttrekken aan de afspraken. Dit kan door het convenant algemeen bindend te verklaren.

Hoofdstuk 4: **OVER** **ARBEID EN SOCIALE** **ZEKERHEID**

In het arbeidsbestel en het stelsel van sociale zekerheid zal - zo meent GroenLinks - rekening moeten worden gehouden met een aantal belangrijke tendensen in de maatschappij: individualisering, migratie, milieubesef en sociale ongelijkheid.

Het traditionele gezin heeft stevig terrein verloren. Mensen zijn zelf-standig, willen recht op een eigen inkomen - hetzij uit arbeid, hetzij via de sociale zekerheid - los van het mogelijke inkomen van een eventuele partner.

Vrouwen weten steeds vaker de weg naar de arbeidsmarkt te vinden. Hierdoor wordt het kostwinnersmodel, zeker voor de jongere generatie, overbodig en zelfs een blok aan het been. Maar deze verandering in de economische rol van vrouwen houdt ook in dat ieder voor zichzelf moet kunnen zorgen en dat de zorg voor kinderen (en eventuele familieleden) meer gelijk onder mannen en vrouwen verdeeld dient te worden. Op de arbeidsmarkt weerspiegelt zich dat in de vraag van werknemers om andere verlofmogelijkheden, flexibele arbeidstijden en (tijdelijk) een kortere werkweek.

Het arbeidsbestel en het stelsel van sociale zekerheid dienen uit te gaan van de behoefte aan economische zelfstandigheid, gekoppeld aan 'zorgzelfstandigheid', de mogelijkheid om voor zichzelf te zorgen. Dit vereist niet alleen een verregaande herverdeling van het betaalde en het onbetaalde werk onder mannen en vrouwen, maar ook een aanpassing van het betaalde werk aan de eisen van 'de nieuwe werknemer'. Tevens zullen de belasting en de sociale zekerheid geïndividualiseerd moeten zijn.

De afgelopen decennia hebben zich veel mensen uit andere landen in ons land gevestigd. Het vinden van werk gaat vaak niet zo gemakkelijk: bij veel werkgevers is sprake van (onbewuste) discriminatie. Daarnaast blijkt dat door automatisering met name laaggeschoold werk verdwijnt. De werkloosheid onder allochtonen is nu bijna driemaal hoger dan onder autochtonen.

De herverdeling van arbeid, het tegengaan van de uitstoot van werk, vooral door andere heffingen, het aanpakken en bestraffen van discriminatie en het voeren van een beleid van positieve actie door werkgevers moeten gezamenlijk bewerkstelligen dat de werkloosheid onder allochtonen vermindert.

Milieubeleid, werkgelegenheid en minimabeleid kunnen met elkaar botsen maar noodzakelijk is dat niet. Bij allerlei (milieu)heffingen staat het principe 'de vervuiler betaalt' voorop. Hierdoor hoeven de lagere inkomens niet meer de zwaarste lasten te dragen. Sluiting van vervuilende bedrijven kan zeer pijnlijke gevolgen voor de werkgelegenheid hebben. Door over te schakelen op schonere produktiewijzen kan de werkgelegenheid behouden blijven of zelfs worden uitgebreid. Ook zal de andere heffingsgrondslag een schonere produktie en meer werkgelegenheid stimuleren.

Met de onvoorwaardelijke omarming van het marktmechanisme en de 'nieuwe zakelijkheid' wordt sociale ongelijkheid als onvermijdelijk verschijnsel op de koop toe genomen. Ongelijkheid wordt een geaccepteerd verschijnsel.

Dat verdoezelt dat de kloof tussen de 'haves' en de 'have-nots' steeds groter wordt, en dat het aantal mensen dat onvoldoende mogelijkheden heeft om volwaardig aan de samenleving deel te nemen gestaag groeit.

Gelijkwaardigheid hoort één van de hoofddoelstellingen van de politiek te zijn. Het gaat dan niet om uniformiteit of 'gelijkschakeling', maar om het scheppen van gelijkwaardige uitgangspunten voor mensen zodat zij hun leven naar eigen inzicht in kunnen richten.

1. Herverdeling van arbeid

Betaalde arbeid is nog steeds een privilege. Voor vrouwen en migranten zijn de kansen op betaald werk gering. Om iedereen betaald werk te bieden, zijn meer banen nodig. Daarvoor is herverdeling van betaalde arbeid onontbeerlijk. Want het ziet er niet naar uit dat in de komende jaren de werkgelegenheid zal toenemen. Als we afgaan op de economische voorspellingen, is de groei eruit.

Maar ook los van die voorspellingen is een politiek, waarin gekoerst wordt op economische groei louter en alleen om meer banen te scheppen, niet wenselijk. Om ecologische redenen is in bepaalde sectoren economische krimp vereist. In elk geval dient alleen ecologisch verantwoord productie gestimuleerd te worden.

'Meer banen voor meer mensen' betekent daarom in de eerste plaats drastische arbeidstijdverkorting. Daarnaast zijn verruiming van mogelijkheden voor deeltijdbanen en verbetering van de positie van deeltijdwerkers noodzakelijk.

Meer banen voor meer mensen via ar-

beidstijdverkorting is een noodzakelijke voorwaarde voor herverdeling van betaalde arbeid. Maar het is geen voldoende voorwaarde. Kansongelijkheid op de arbeidsmarkt verdwijnt niet vanzelf wanneer het aantal betaalde banen toeneemt. Om de barrières op de arbeidsmarkt voor migranten, vrouwen en andere gediscrimineerde groepen werkzoekenden te slechten, is een nieuwe aanpak van het arbeidsmarktbeleid nodig.

Het huidige beleid, waarin het eenzijdig 'activeren' van werkzoekenden voorop staat, moet op de helling. Dat beleid werpt nauwelijks vruchten af, omdat onvoldoende rekening wordt gehouden met belangrijke mechanismen, die ongelijkheid op de arbeidsmarkt in stand houden, zoals: de (al of niet bewuste) discriminatie bij werving en selectie. Dat beleid verandert bovendien, zo bleek de afgelopen jaren, in een woud van centrale regelingen voor werkervaringsplaatsen, scholings-subsidies en loonkostensubsidies.

KERNPUNTEN

32-urige werkweek

1. Er wordt een 32-urige werkweek ingevoerd. In overleg met de sociale partners komen de voorwaarden voor deze

arbeidstijdverkorting tot stand:

- Arbeidstijdverkorting is voor werkenden alleen aantrekkelijk als deze niet gepaard gaat met een verhoging van de werkdruk. Pas dan levert arbeidstijdverkorting extra vrije tijd op, die gebruikt kan worden voor andere bezigheden. Ze wordt bij voorkeur niet 'in kleine stapjes' doorgevoerd;
- Arbeidstijdverkorting is voor niet-werkenden alleen interessant wanneer de vrijkomende arbeidsplaatsen worden herbezet. Alleen in deze situatie kan van de betaald werkenden een solidariteits-offer gevraagd worden;
- Arbeidstijdverkorting is voor werkgevers alleen attractief wanneer verlenging van de bedrijfstijd en het flexibel maken van arbeidstijden een efficiënte organisatie en inzet van middelen mogelijk maken. Uitsluitend onder deze voorwaarde is arbeidstijdverkorting 'in grote stappen' realistisch;
- Arbeidstijdverkorting is alleen uitvoerbaar wanneer rekening wordt gehouden met bijzondere omstandigheden in de bedrijfstak. Dan pas is arbeidstijdverkorting 'op maat' mogelijk. Daarom moet een algehele, centraal opgelegde arbeidstijdverkorting zo mogelijk vermeden worden;
- Arbeidstijdverkorting is alleen uitvoerbaar wanneer bij het solidariteits-offer rekening wordt gehouden met de koopkrachtgevolgen voor lagere inkomensgroepen. Een breed draagvlak voor drastische arbeidstijdverkorting wordt dan mogelijk.

stimulerende overheidsmaatregelen

2. De overheid neemt initiatieven voor een beleid waardoor het voor werkgevers en vakorganisaties aantrekkelijk wordt om arbeidstijdverkorting te realiseren. Hiervoor worden stimulerende maatregelen getroffen, zoals een lastenverlichting voor mensen, die gemiddeld 32 uur per week of minder in loondienst werken.

Wet Bevordering Arbeidskansen

3. Ter bestrijding van de ongelijkheid op de arbeidsmarkt worden uitvoeringsmaatregelen getroffen om de mede op initiatief van Groen Links ingediende Wet Bevordering Arbeidskansen handen en voeten te geven. Ook wordt aangesloten bij ervaringen op lokaal niveau waaruit blijkt, dat intensieve arbeidsbemiddeling op basis van samenwerking tussen betrokken instanties een belangrijke rol kan spelen bij het vergroten van arbeidsmarkt-kansen voor werkzoekende migranten, vrouwen en andere gediscrimineerde groepen werkzoekenden.

stroomlijning arbeidsbemiddeling

4. Bij intensieve arbeidsbemiddeling voor werkzoekende migranten, vrouwen en andere gediscrimineerde groepen werkzoekenden hoort een verdere stroomlijning en decentralisatie van bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Meer samenwerking tussen arbeidsvoorzieningsorganisaties, scholingsinstellingen en sociale diensten komt tot stand. Dat vereist ook het in één regeling onderbrengen van de verschillende (loonkosten)subsidies en arbeidsvoorzieningsregelingen die werklozen weer op de arbeidsmarkt moeten brengen.

zwaardere rol arbeidsbureaus

5. De arbeidsvoorzieningsorganisatie wordt uitgebreid. Arbeidsbureaus krijgen een belangrijke rol bij de afstemming van vraag en aanbod en bij de bemiddeling van werkzoekenden met weinig kansen op de arbeidsmarkt. Met het oog op de versterking van de positie van arbeidsbureaus komt er een ver-

plichting van werkgevers om vacatures aan te melden.

2. Een nieuw stelsel van sociale zekerheid

Zelfs bij een fundamentele herverdeling van arbeid zullen er mensen zijn die, tijdelijk of definitief, aangewezen zijn op een uitkering. Omdat er geen werk is, omdat ze om wat voor reden dan ook niet kunnen werken of omdat ze de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. De hoogte van de uitkering moet een behoorlijke bestaanszekerheid en een waardige deelname aan de samenleving garanderen.

Hoewel door de berichten over fraude met uitkeringen uitkeringsgerechtigden worden gestigmatiseerd, moet het probleem van de fraude serieus worden genomen. Niet alleen om deze stigmatisering tegen te gaan maar ook om een frauduleus gebruik van uitkeringen definitief uit te bannen, is het veel beter om het stelsel te veranderen. Dit kan door de regelgeving te versimpelen, het stelsel te individualiseren, de bijverdienmogelijkheden te verruimen en de langlopende uitkeringen te verhogen. Ook dient er meer aandacht te komen voor bestrijding van de andere vormen van misbruik van overheids-gelden.

De verzorgingsstaat staat onder zware druk, met name het stelsel van sociale zekerheid. Ontkoppeling, verlaging van uitkeringen, beperking van rechten en invoering van een ministelsel bedreigen de bestaande sociale rechten. De onmacht om een effectief volumebeleid te ontwikkelen, mag niet gebruikt worden als argument om het stelsel van sociale zekerheid te ontmantelen. De pogingen om dit terrein prijs te geven aan de 'vrije markt' moeten worden verijdeld. Een ministelsel geeft te weinig bescherming aan de zwakkeren en zal de tweedeling alleen maar aanscherpen. Een goed sociaal zekerheidsstelsel getuigt van zorg voor de toekomst, van beschaving. Solidariteit van de midden- en hoge inkomensgroepen met de lage inkomensgroepen is nodig om de samenhang in te samenleving, en daarmee de legitimiteit van de democratie, te versterken.

In de sociale zekerheid horen de economische en de zorgzelfstandigheid centraal te staan. Dat betekent dat de uitkeringshoogte zodanig moet zijn dat er zelfstandig van is rond te komen. Daarom moet gestreefd worden naar een volledige individualisering van uitkeringsrechten. De kostwinnersvoordelen uit het belastingstelsel kunnen ingezet worden om dit zelfstandige uitkeringsrecht te betalen.

In de jaren tachtig zijn de uitkeringen bevroren of verlaagd, terwijl in dezelfde periode de afstand tussen de minima en de andere inkomensgroepen groter werd. De belastingveranderingen van Oort kwamen vooral de hogere inkomens en de kostwinners ten goede. En ook onder het huidige CDA/PvdA-kabinet gaan de hogere inkomens er meer op vooruit dan de lagere inkomens. Door het vrijwel verdwijnen van kwijtschelding, de verslechteringen van de huursubsidie en de verhoging van allerlei tarieven is de ongelijkheid tussen de minima en de andere inkomensgroepen vergroot. Er is een nieuwe vorm van armoede ontstaan, die zo'n anderhalf miljoen mensen in haar greep houdt. De achterstand die de minima sinds 1982 hebben opgelopen, moet op korte termijn worden ingehaald.

KERNPUNTEN

nieuw stelsel

1. Er wordt een begin gemaakt met de invoering van een nieuw stelsel van sociale zekerheid. Uitgangspunt is het vergroten van de deelname aan betaalde arbeid, maar mocht iemand niet in staat zijn passend werk te verrichten, dan is er een zelfstandig recht op een uitkering. Zowel vol als uitkering zijn toe-rekend om loonwaardig deel te kunnen nemen aan de samenleving.

negatieve inkomstenbelasting

2. Eén van de pijlers van een nieuw stelsel is de invoering van een negatieve inkomstenbelasting. Dit geschiedt door de bestaande basisaftrek om te zetten in een verzelfstandigde belastingteruggave voor iedereen. Wie geen belasting betaalt (bijvoorbeeld omdat men geen inkomen heeft), krijgt de

negatieve inkomstenbelasting rechtstreeks uitgekeerd. Door het bedrag van de negatieve inkomstenbelasting geleidelijk te verhogen ontstaat op termijn de mogelijkheid haar uit te bouwen tot een voorwaardelijk basisinkomen: een basisinkomen voor diegenen die geen eigen inkomsten hebben.

één wet

- De tweede pijler van het nieuwe stelsel is de integratie van de huidige minimumuitkeringen in één wet. Iedereen heeft recht op een basisuitkering bij onvoldoende verdiensten uit arbeid.

speciale regelingen

- Bovenop de basisuitkering komen twee speciale regelingen: voor langdurig werklozen en voor alleenstaande ouders of verzorgers.

koppeling

- Gepleit wordt voor een herstel van de automatische koppeling tussen lonen en uitkeringen en voor een verhoging van de kinderbijslag.
- De positie van de minima wordt verbeterd. Dit gebeurt onder andere door de hoogte van de AOW met tien procent te verhogen. Ook de uitkeringen van vroeg-gehandicapten en werklozen die langer dan drie jaar op een minimumuitkering zijn aangewezen, stijgen met eenzelfde percentage.

bovenminimale uitkeringen

- De WW en de WAO worden in één regeling samengevoegd: een uitkering voor iedereen die onvrijwillig het arbeidsproces wordt uitgestoten. De hoogte en de duur van de uitkering worden afhankelijk van het arbeidsverleden; minimaal zeventig procent van het laatstverdiende loon. Na twee jaar ziekte of na ontslag komt men in deze uitkering.

sollicitatieplicht

- Tegenover het recht op een basisuitkering staat een sollicitatieplicht. De aangeboden baan moet dan wel voldoen aan een aantal voorwaarden: de werkweek bedraagt niet meer dan 32 uur, de arbeidsomstandigheden zijn in overeenstemming met de ARBO-wet en de betaling geschiedt volgens de in de betreffende sector geldende CAO.

jongeren

- De uitkeringen aan jongeren worden verhoogd. De negatieve inkomstenbelasting en basisuitkering voor achttienjarigen bedraagt 650 gulden, voor negentienjarigen 750 gulden en voor twintigjarigen 850 gulden. Alleenstaanden ontvangen een toeslag van 300 gulden.

studenten

- De Wet Studiefinanciering wordt vervangen door de negatieve inkomstenbelasting en de basisuitkering. Studenten ontvangen eenzelfde uitkering als jongeren. Alle studenten 'lenen' echter 200 gulden per maand. Wanneer zij straks goed verdienen, moet deze lening terug worden betaald in vijftien jaar tijd. Bij slechte verdiensten wordt jaarlijks een deel van deze lening kwijtgescholden.

3. Europees sociaal beleid

De EG heeft nog maar weinig van haar bevoegdheden gebruik gemaakt bij sociaal beleid. Dat terwijl de economie wel met voortvarendheid in een grote markt is ondergebracht. Essentieel sociaal beleid, onder andere met betrekking tot medezeggenschap en sociale zekerheid, kan momenteel alleen tot stand komen als de twaalf lidstaten het unaniem eens zijn. Omdat er onder de lidstaten notoire dwarsliggers zijn, gebeurt er niets. De Engelse obstructie bij het verdrag van Maastricht heeft er zelfs voor gezorgd dat verdergaande sociale afspraken tussen de andere elf lidstaten buiten het verdrag om geregeld zijn. Dit terwijl een fatsoenlijk sociaal beleid - evenals een ecologisch beleid - op EG-niveau dringend nodig is om de vrije markt te reguleren.

De voltooiing van de interne markt per 1 januari 1993 veroorzaakt een toenemende concurrentie tussen bedrijven en lidstaten binnen de EG. Aangezien lonen

en sociale premies één van de hoogste kostenposten van een bedrijf vormen, is het gevaar van 'sociale dumping' reëel. Er zijn al firma's die verhuisd zijn naar andere lidstaten, omdat daar de lonen en de secundaire arbeidsvoorwaarden aanzienlijk slechter zijn. Zo verdient een werknemer in dezelfde industrietak in Denemarken vijfmaal zoveel dan een Portugese collega. Rekening houdend met koopkrachtverschillen is het verschil nog altijd drie keer zo groot.

Mede met een beroep op de slechtere sociale regelingen in de rest van de EG, is het afgelopen Nederlands kabinet begonnen met het terugbrengen van de sociale zekerheid naar een minimum-stelsel. De druk die de monetaire unie op de overheidsuitgaven gaat leggen, zal deze tendens alleen nog maar versterken.

Niet alleen om sociale onrust op die ene EG-markt te voorkomen, is een versteviging van de sociale dimensie van de EG gewenst. Ook het verontrustende tempo waarin de werkloosheid in de EG stijgt, vraagt om beleid (meer dan tien procent van de beroepsbevolking staat geregistreerd). Het groei-initiatief van de EG-commissie om de oplopende werkloosheid te bestrijden door investeringen in de infrastructuur (onder andere 12.000 km extra snelwegen) mede te financieren, is een slecht antwoord. Er is een selectieve, ecologisch verantwoorde impuls van de economie nodig. Investeren in ecologisch verantwoorde economische activiteiten als spoorlijnen, energiebesparing, hernieuwbare energiebronnen, biologische landbouw, statiegeldsystemen, recycling en reparatie-economie, leveren aantoonbaar meer banen op dan doorgaan met de wegwerpmaatschappij en de ongeclausuleerde groei-economie. Een Europees fonds voor duurzame ontwikkeling kan juist in economisch moeilijke tijden zo'n omschakeling mogelijk maken. De ecologisering van de belastingen door milieuonvriendelijke activiteiten te belasten en de belasting op loonarbeid te verminderen, zal ook de werkgelegenheid bevorderen. Het beschikbare betaalde werk dient beter verdeeld te worden door te streven naar een maximale arbeidsweek van 32 uur in de EG.

KERNPUNTEN

minimumloon

- Er worden EG-minimumregels voor de bijstand en het minimumloon ingevoerd. Deze twee sociale basisvoorzieningen moeten in sommige landen nog worden ingevoerd. Het niveau wordt tenminste vijftig procent van het gemiddelde nettoloon van de betreffende lidstaat. Dit is de door de EG zelf gehanteerde armoedegrens, waar zo'n vijftig miljoen EG-burgers onder zitten.

ondernemingsraad

- Er komt snel een Europese ondernemingsraad voor werknemers in multinationale bedrijven. Het gaat hierbij niet alleen om informatie en raadpleging, maar ook om participatie van werknemers in de besluitvorming. Ook als het gaat om milieuzaken.

structuurfondsen

- Op de middellange termijn worden de structuurfondsen van de EG gedeeltelijk omgezet in een bijdrage van de EG om de sociale minimumregels realiseerbaar te maken. Er komt een milieutoets bij de uitvoer van plannen die betaald worden uit de structuurfondsen.

Hoofdstuk 5: OVER ZORG EN ZORGPOLITIEK

Zorg wordt één van de belangrijkste kwesties van de komende tijd. De kloof tussen zorgaanbod en zorgbehoefte wordt almaar groter. Oude zorgconcepten worden ingehaald door de veranderingen in de samenleving. Dit vereist een nieuwe politieke visie op zorgbeleid. Daarbij is het dringend gewenst dat niet alleen de Haagse circuits, maar de samenleving als geheel zich uitspreekt over de gewenste inhoud van zorg. Tot voor kort was zorg vanzelfsprekend en in ruime mate voorhanden. Daarom was zorg geen onderwerp van openbaar debat. Die tijd is voorbij. Nu wordt er gesproken over het stellen van 'grenzen aan de zorg' en over 'erosie van de zorg'. De omstandigheden hebben zich gewijzigd. Vroeger werden vrouwen geacht altijd klaar te staan om te zorgen voor mannen, kinderen, ouderen en zieken. Die vanzelfsprekendheid is aan het verdwijnen. Vrouwen verzilveren steeds vaker hun recht op economische zelfstandigheid. Een andere ontwikkeling is de 'vergrijzing', de toename van het aantal ouderen, juist ook ouderen van hoge leeftijd. Dit leidt tot een vergrote zorgvraag. Daar komt bij dat mensen steeds verder uit elkaar wonen en dat oude buurt- en familieverbanden aan belang hebben ingeboet. Oude zorgkaders vallen uiteen. Tel daar nog eens bij het krimpende zorgaanbod en de toenemende zorgvragen van de burgers, vaak opgeroepen door de voorzieningen zelf. Dan is de spanning duidelijk: aan de ene kant groeit de behoefte aan zorg, aan de andere kant verschaalt het aanbod. Het beter op elkaar afstemmen van 'zorgvraag' en 'zorgaanbod' is daarom het belangrijkste vraagstuk van zorgpolitiek. Er zijn twee blokkades bij de oplossing van dit vraagstuk. De eerste blokkade is de bijna absolute scheiding tussen de 'wereld van de arbeid' en het 'privéleven'. Deze kloof blijft in stand door een arbeidssysteem waarin economisch nut maatgevend is. Hoe men voor zichzelf en voor anderen zorgt, doet er niet toe; dat is nu alleen je eigen zorg. Ten onrechte wordt nog steeds uitgegaan van het inmiddels achterhaalde traditionele kostwinnersmodel. Het klassieke kerngezin met de rolverdeling tussen een man, een vrouw en niet al teveel kinderen, heeft zijn overheersende positie verloren. Tegenwoordig bestaat er een veelheid aan, voor de verzorgingsstaat vaak moeilijk grijpbare, leefvormen. Maar ook binnen gezinnen zijn de verhoudingen veranderd. Vrouwen wensen niet langer alleen op te draaien voor de zorgtaken en steeds meer mannen voelen zich opgesloten in het strakke arbeidssysteem waarin arbeid vaak een vorm van topsport is. De meeste regelingen gaan echter nog steeds uit van het kostwinnersmodel. Het is de hoogste tijd om de overgang tussen zorg en arbeid vloeiender te maken. Een tweede blokkade ligt in het huidige debat over de hervorming van de verzorgingsstaat. Het staat in het teken van het financieringsstekort en de noodzaak tot 'afslanking'. Het debat over zorg gaat daarom in hoofdzaak over geld en over de onontkoombaarheid om 'grenzen aan de zorg' te stellen. De gewenste inhoud van de zorg valt dus buiten de gespreksorde. Om daar goed over te praten, moeten twee ontwikkelingen in het debat betrokken worden.

De eerste ontwikkeling is dat het aanbod aan regelingen en voorzieningen niet meer goed op de behoeften in de maatschappij aansluiten. Ouderen willen niet meer naar die jaren-zestig-bejaardentehuizen, maar in hun eigen omgeving oud worden. Zieken willen liever thuis opknappen in plaats van langdurig in een klinische omgeving te verblijven. Ouders wensen hun kinderen niet vijf dagen per week 'in de kinderopvang te doen', maar willen zelf een 'opvoedingspakket' samenstellen.

Het tweede punt is dat de omvang en de kwaliteit van de voorzieningen vaak te gering is. Bijvoorbeeld in de thuiszorg of bij het woonaanbod voor ouderen is het aanbod te mager. Aanhakend bij bestaande initiatieven, moet er een urgentieprogramma voor de zorg komen, dat zowel de omvang als de kwaliteit vergroot.

GroenLinks wil investeren in zorg, omdat de 'erosie van de zorg' ongewenste maatschappelijke gevolgen heeft. Zorg is belangrijk voor de samenhang in een samenleving en bepaalt mede de kwaliteit van de relaties tussen mensen. Er bestaat een direct verband tussen zorgaanbod en de maatschappelijke participatie van burgers. Verrijking van het zorgaanbod is van belang, juist nu maatschappelijke samenhang afneemt en de individualisering vooral sociaal en cultureel haar tol eist. Bij investeren in zorg gelden als belangrijke uitgangspunten: - de politiek is verantwoordelijk voor het aangeven van de hoofdlijnen van het beleid en de kaders. De praktische invulling en de kwaliteitsontwikkeling worden aan het 'zorgveld' overgelaten. Er is in toenemende mate voor de burgers zelf of voor de instellingen en de private netwerken in het 'maatschappelijk middenveld' een taak weggelegd. Daarbij geldt dat zorg niet alleen betekent zorgen voor, maar - waar dat kan - ook afhankelijkheid verminderen, zorgen dat mensen voor zichzelf kunnen zorgen. Heel wat afspraken over zorgregelingen en zorgaanbod kunnen worden gemaakt tussen de sociale partners en vastgelegd worden in CAO's, maar de overheid houdt een belangrijke verantwoordelijkheid; - de burgers in staat stellen economische zelfstandigheid en 'zorgzelfstandigheid' te combineren. Voor wie betaald werkt, dienen de overgangen tussen werk en zorgverantwoordelijkheid flexibeler te worden. En mensen zonder betaald werk moeten de kans krijgen om zorgtaken te verrichten, zonder negatieve gevolgen voor hun sociale rechtspositie;

- zorgen voor een goed basissysteem van professionele zorg op maat. Waar kant-en-klare zorg vereist is, daar móet het. Daarbij is wel de vraag aan de orde: hoe bepaál je deze situaties zo objectief mogelijk en hoe vul je deze intensieve zorgbehoefte in? Op zijn minst spant de overheid een 'vangnet' onder het maatschappelijk systeem van zorg.

1. Zorgzelfstandigheid en betaalde arbeid

Alternatief voor het kostwinnersmodel is een model waarbij iedere volwassen Nederlander zowel economisch zelfstandig als 'zorgzelfstandig' is. Dit betekent dat iedereen die daartoe in staat is een eigen inkomen verwerft en voor zichzelf kan zorgen. Meer in het algemeen: alle individuen moeten gelijke en zelfstandige mogelijkheden hebben om hun leven in te richten.

De economische zelfstandigheid van individuen wordt door de overheid gegarandeerd door middel van het recht op betaalde arbeid en door individualisering van het stelsel van sociale zekerheid. Om het recht op economische zelfstandigheid handen en voeten te geven, komt een herverdeling van arbeid tot stand. Deze herverdeling is gericht op een rechtvaardiger spreiding van het betaalde werk over de volwassen bevolking.

KERNPUNT

zorgzelfstandigheid

1. De overgang tussen betaald en onbetaald werk wordt soepeler. Het recht op betaalde arbeid blijft gegarandeerd terwijl er ruimte komt voor het (tijdelijk) vervullen van zorgtaken. Periodes van fulltime werken kunnen worden afgewisseld met periodes waarin deeltijdwerk en zorgarbeid naast elkaar worden verricht. Pensioenrechten blijven gehandhaafd en er komt een goede wettelijke regeling van het ouderschapsverlof tot stand. Flexibele en deeltijdpensioering worden mogelijk.

winkelpenstelling

2. Er komt een verdere versoepeling van de winkelsluitingswet die flexibele openstelling mogelijk maakt binnen een vastgesteld maximum aantal uren.

2. Kinderopvang

Zorg voor kinderen is een verantwoordelijkheid van zowel ouders als de overheid. Ouders moeten door middel van financiële regelingen en verlofregelingen in de gelegenheid gesteld worden zelf voor hun kinderen te zorgen of daarvoor regelingen te treffen. Tegelijkertijd dient de professionele kinderopvang uitgebreid te worden. Ouders krijgen de mogelijkheid om de zorg voor hun kinderen gedurende de tijd die zij wenselijk vinden 'uit te besteden'. Belangrijk is dan wel dat de kinderopvang in staat gesteld wordt de kwaliteit van het aanbod en het pedagogisch beleid te verhogen.

KERNPUNTEN

verlofmogelijkheden

1. Er komen meer regelingen voor ouderschaps- en calamiteitenverlof.

kinderopvang

2. De professionele kinderopvang wordt uitgebreid en in kwaliteit verbeterd.

salariëring en arbeidsomstandigheden

3. De salarissen van het personeel van de kinderdagverblijven worden verhoogd terwijl de kwaliteit van hun arbeidsomstandigheden wordt verhoogd.

3. Ouderen

Nederland vergrijst. In 2010 is één op de drie Nederlanders ouder dan vijftig, tegen één op de vijf nu. Die ontwikkeling heeft ook nu al maatschappelijke gevolgen. De verhouding tussen werkenden en niet-werkenden verandert, en de betaalbaarheid van de AOW komt onder

druk. De kosten in de gezondheidszorg stijgen. Bovendien komen er steeds meer ouderen komen die zorg behoeven. Die zorg zou meer op maat geleverd moeten worden: in instellingen of thuis.

Gelukkig beleven ouderen hun leeftijd steeds minder als een belemmering maar juist als een levensfase die nieuwe ont-plooiingskansen biedt. Daarom moet vol-op gebruik gemaakt worden van de kennis en ervaring van ouderen. Oud zijn mag niet gelijk staan aan overbodig zijn. De samenleving moet de participatie van ouderen stimuleren. Bij nogal wat bestuurlijke en maatschappelijke functies worden leeftijdsgrenzen gehanteerd. Al voor een vijfenveertigjarige is de kans om in aanmerking te komen voor om- en bijscholing vrijwel verkeken. Elke vorm van leeftijdsdiscriminatie is uit den boze. Eerlijk delen is nodig. De solidariteit tussen ouderen en de rest van de bevolking dient te worden bevorderd.

KERNPUNTEN

AOW

1. De hoogte van de AOW blijft gekoppeld aan de inkomensontwikkeling en stijgt met tien procent. De overheid haalt 'inverdieneffecten' bij de pensioenfondsen terug (zij hoeven minder op de gestegen AOW aan te vullen). Voor ouderen met een behoorlijk pensioen wordt een lage solidariteitspremie ingevoerd.

flexibele pensionering

2. Er komt een flexibele en deeltijdpensionering.

thuiszorg

3. De mogelijkheden om zelfstandig te blijven wonen, worden vergroot door een uitbreiding van de thuiszorg en door de bouw van kleinschalige woon-/zorgcomplexen. Het recht op huursubsidie geldt onverkort voor deze categorie ouderen.

verzorgings- en verpleeghuizen

4. Voor dat deel van de ouderen dat voor een verzorgings- of verpleeghuis kiest of daarop noodgedwongen is aangewezen, komt een passend aanbod. De kwaliteit van de verzorging wordt verhoogd en de privacy wordt gegarandeerd.

4. Mantelzorg

'Mantelzorg' is al die informele, meestal onzichtbare en vaak intensieve zorg voor hulpbehoevenden in een thuissituatie. De verzorgers zijn gezinsleden, familieleden of bekenden. Door de 'vergrijzing' en 'ontgroening' en door de bezuinigingen op de thuiszorg is de druk op de mantelzorg zo hoog opgelopen dat daar onaanvaardbare toestanden ontstaan. Mensen die hulp nodig hebben raken verwaarloosd en de verzorgers overbelast. Zo komt de kwaliteit van de zorg in het gedrang. Daar komt nog bij dat door veranderingen in de betaalde zorg steeds meer gerekend wordt op bijstand uit de mantelzorg.

Het is dan ook noodzakelijk dat enerzijds mensen in de omgeving in staat worden gesteld voor anderen te zorgen en dat anderzijds de betaalde thuiszorg meer armoedekrijgt. De opname in een zieken- of verpleeghuis kan hierdoor tot het noodzakelijk minimum beperkt worden. Voordeel hiervan is tevens dat zorg daarmee zoveel mogelijk van haar klinische karakter wordt ontdaan en dat 'medicalisering' van zorg wordt tegengegaan.

KERNPUNTEN

zorgverlof

1. Om meer ruimte te bieden aan de mantelzorg komt er een wettelijke regeling voor het recht op zorgverlof voor mensen die betaald werk verrichten.

thuiszorg

2. De thuiszorg wordt uitgebreid, de salarissen van het personeel verhoogd en hun arbeidsomstandigheden verbeterd.

mantelzorgers

3. De sociale positie van de mantelzorgers wordt verbeterd en de werklast verminderd.

informele zorg

4. De overheid steunt reeds bestaande vormen van informele zorg door subsidiëring van de organisatie van dit type zorg. Daardoor blijft ook op langere termijn de continuïteit gewaarborgd. In dit verband kan gedacht worden aan de introductie van 'buurtzorgwinkels': punten in buurten waar mensen op vrijwillige basis aanbieden 'klussen' te doen en waar anderen kunnen aankloppen voor zorg.

5. Gezondheidszorg

De keuzes in de gezondheidszorg die jarenlang stilzwijgend en automatisch gemaakt zijn, staan ter discussie. De bal ligt nu bij de politiek. Illustratief hiervoor is de gang van zaken rond het Plan-Simons. De politiek moet de komende jaren keuzes maken, na een brede discussie in de samenleving. Maar eerst moet gepraat worden over de gewenste soort gezondheidszorg. Pas daarna kan het debat over de kosten zinnig gevoerd kan worden.

Niet kostenbeheersing dient voorop te staan, maar kostenverschuiving. Door het accent stapsgewijs te verleggen van curatief naar preventief, van helen naar helpen, van dure top-klinische zorg naar eerstelijns-gezondheidszorg. Het is een illusie dat we met minder geld toekunnen, het moet anders verdeeld worden.

Bij keuzes in de zorg gaat het ook om medische ethiek. Waar steeds meer mogelijk is, wordt de vraag 'moet alles wat kan?' steeds dringender. Daartegenover staat de vraag 'gebeurt alles wat moet?' Medische technologie dient voorafgaand aan de introductie ervan centraal getoetst te worden door een op te richten Landelijk Bureau voor Technologie Beoordeling.

Onnodige medicalisering moet worden vermeden, vooral bij de praktijken rond geboorte en dood. Een op preventie gerichte gezondheidszorg maakt deel uit van een beleid voor volksgezondheid dat zich ook richt op maatregelen die de milieuvervuiling tegengaan, de arbeidsomstandigheden verbeteren en de werkdruk verlagen. De jachtigheid in de samenleving zorgt voor veel stress en andere gezondheidsproblemen. Door voorlichting en preventie is aandacht nodig voor een gezonde leefwijze. Gezondheidszorg zou meer aandacht moeten besteden aan gezondheid, en minder aan ziekte.

KERNPUNTEN**kostenbeheersing**

1. Kosten worden beheerst door verspillingsaan de aanbodkant te verhinderen. Dat betekent dat medische instellingen te maken krijgen met op efficiency gerichte financieringssystemen en dat het geneesmiddelenvergoedingensysteem wordt verbeterd.

basiszorg

2. Elementaire zorgvoorzieningen zijn voor iedereen toegankelijk. De AWBZ wordt uitgebouwd tot een algemeen geldende basisverzekering, waar deze voorzieningen in opgenomen zijn. Een zo groot mogelijk deel van de premies is inkomensafhankelijk en eigen betalingen worden vermeden. In de basisverzekering zijn de meest gerenommeerde alternatieve geneeswijzen opgenomen.

salariëring

3. De beloningen in verpleging, verloskunde en kraamzorg gaan omhoog, de beloningen voor specialisten omlaag.

patiëntenrechten

4. De patiëntenrechten worden versterkt door uitbouw van onafhankelijke klachtenregelingen en verbetering van het inzage-recht in medische dossiers. De kwaliteitsbewaking van medische instellingen komt in handen van onafhankelijke instituten.

Hoofdstuk 6: **OVER ECONOMISCHE EN FINANCIËLE POLITIEK**

In de economie gaan veel beslissingen over het aanwenden van schaarse middelen. Het prijs- of marktmechanisme kan onder ideale omstandigheden dat aanwenden efficiënt regelen. Maar deze omstandigheden zijn vaak afwezig, zodat de overheid moet corrigeren.

Zo functioneert het marktmechanisme niet goed als beslissers niet alle kosten en baten van hun acties meetellen. Dat is het geval bij extreme effecten (zoals milieuvervuiling), risico's (zoals bij verzekeringen tegen ziekte), collectieve goederen (waterkering) of bij onvolkomen mededinging (kartelvorming of monopolisering van produktie). In al deze gevallen leidt het marktmechanisme niet tot een efficiënte aanwending van beschikbare middelen in de samenleving.

Daar waar het marktmechanisme wel efficiënt is, zijn de gevolgen lang niet altijd rechtvaardig. Zo is het terecht dat de overheid te grote inkomensverschillen corrigeert. Dat geldt ook voor de vermogensverhoudingen, die nog schever liggen. Soms is het goed dat rechtvaardigheid boven efficiëntie wordt verkozen. Zo'n keuze is absoluut geen politieke schande.

Dat de markt niet altijd goed functioneert, kan niet tot de conclusie leiden dat de overheid dan maar de functie van de markt moet overnemen. De overheid zelf is ook niet vrij van feilen (bureaucratisering en betutteling) en is niet bij machte de markt als economisch regelsysteem te vervangen.

GroenLinks kiest voor een radicaal economisch programma. De marktwerking wordt in een aantal gevallen versterkt door een correctief beleid, met name met behulp van prijscorrecties. De overheid moet ook een prijsbeleid voor de arbeidsmarkt voeren. Dat is nodig om onrechtvaardige gevolgen tegen te gaan. De overheid beïnvloedt vraag en aanbod van werk en stelt een pakket van maatregelen samen om arbeidsduurverkortings te stimuleren. Sommige markten moeten zelfs stevig gecorrigeerd worden. Ten behoeve van het milieu en de gezondheid van werknemers worden sommige producten en stoffen zelfs verboden of moeten producten en produktieprocessen aan scherpe normen voldoen.

Tegelijk moet men zich bewust zijn van sociaal-economische beperkingen op de korte termijn. Gewenste veranderingen - zoals de ecologische modernisering van de economie, een mensvriendelijker arbeidsorganisatie en een grotere nationale en internationale solidariteit - zijn het meest gediend bij geleidelijkheid. Maatregelen moeten praktisch en haalbaar zijn. Voor de lange termijn echter zijn veeleisende idealen omtrent de sociaal-economische en ecologische politiek hard nodig om het debat over de noodzakelijke veranderingen gaande te houden en te zorgen voor een maatschappelijk draagvlak. Zodat economische restricties in de toekomst makkelijker versoepeld kunnen worden. Wordt bijvoorbeeld solidariteit aangemoedigd, dan zijn burgers eerder bereid om belastingen te betalen of hervormingen in het stelsel van sociale zekerheid te accepteren.

1. Europa

De Nederlandse economie is sterk afhankelijk van het buitenland en met name van EG-partners. Bovendien wordt het economisch beleid na de instelling van een interne markt in de EG voornamelijk in Brussel bepaald. Dat leidt vaak tot de vaststelling dat Nederland nog maar weinig beleidsruimte heeft. De Nederlandse overheid kan niet al te veel uit de pas lopen met het buitenland wat betreft regelgeving en de hoogte van de belastingen. Alle nationale staten kampen met dit probleem. Veel sociaal en ecologisch beleid in de nationale staten wordt geblokkeerd onder verwijzing naar de internationale concurrentiestrijd. Staten proberen elkaar zelfs de loef af te steken met zo min mogelijk beleid en zo laag mogelijke belastingen.

Het is dus de hoogste tijd dat de EG na de succesvolle laissez-faire-politiek op economisch terrein, het weghalen van alle grensbelemmeringen voor een vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal, ook haar corrigerende verantwoordelijkheid neemt. Het voeren van een flankerend sociaal en milieubeleid dat 'sociale dumping' en ecologische vernietiging voorkomt, is hard nodig. Het is niet voor niets dat steeds meer rechtse krachten in Europa beweren dat de EG wel min of meer af is.

Over de ruimte voor nationaal beleid moet men evenwel niet al te pessimistisch zijn. Zeker op het gebied van milieu is nog

altijd veel mogelijk. Het introduceren van een brede energiehelling zal tot een sterke toename van nieuwe ecologisch verantwoorde producten, energiezuinige technologie en produktie leiden. Met die voorsprong kan Nederland internationaal uitstekend concurreren.

Ook op het terrein van de arbeid is heel wat mogelijk, zonder dat hele bedrijfstakken ten prooi vallen aan de negatieve gevolgen van internationale concurrentie. Hervreiding van arbeid en het betrekken van meer mensen bij het produktieproces kunnen leiden tot een betere inzet van menselijke kwaliteiten en tot minder belasting van werknemers. Ook dat kan de concurrentiepositie versterken.

KERNPUNTEN**Economische en Monetaire Unie (EMU)**

1. De afspraken uit het verdrag van Maastricht om het financieel-economisch beleid in de EG naar elkaar toe te laten groeien in de aanloop naar een Economische en Monetaire Unie, die leiden tot een munt en een centrale bank in de EG, zijn niet allesbepalend. Zowel economische recessieverschijnselen als het noodzakelijke beleid gericht op Oost-Europa rechtvaardigen een lager tempo van monetaire integratie.
2. Los daarvan moet wel nadrukkelijk de mogelijkheid overwogen worden om in eerste instantie met slechts een beperkt aantal EG-lidstaten het EMU-

parcours te voltooien. Zonder te wachten op trage of onwillige lidstaten.

regulering financiële markten

3. De financiële markten behoeven een zekere politieke regulering. Grote instabiliteit op de valutamarkten moet worden voorkomen.

2. Collectieve lastendruk en financieringstekort

De collectieve lastendruk is geen heilige koe. Relativering van het huidige voorname om de collectieve uitgaven koste wat het kost naar beneden te brengen, is geboden. De achterliggende gedachte dat via loonmatiging de werkgelegenheid zal stijgen, is twijfelachtig. Het verband tussen loonmatiging en werkgelegenheid is een stuk minder stringent dan wordt aangenomen. Loonmatiging leidt juist ook tot minder werkgelegenheid vanwege uitval van bestedingen.

Ook het verband tussen verlaging van de collectieve uitgaven en loonmatiging is niet vanzelfsprekend. Dankzij de collectieve uitgaven, die relatief op een hoog peil liggen, kent Nederland een goede infrastructuur en uitstekende voorzieningen. Dat is een waardevolle voedingsbodem voor het goed functioneren van de economie. Bovendien telt voor de loonmatiging vooral de som van belastingen en premies, die rechtstreeks op de factor arbeid drukken. De collectieve lasten bevatten echter ook andere belastingen en overheidsinkomsten, die niet of in mindere mate leiden tot afwenteling in de lonen.

Te grote schommelingen in de collectieve lastendruk zijn onwenselijk vanwege de destabiliserende effecten op de kapitaalmarkten. Een lichte stijging of daling hoeft echter geen problemen te geven. Aan de andere kant mogen de overheidsuitgaven niet onbeperkt ten laste komen van het financieringstekort en moeten de uitgaven zoveel mogelijk gedekt worden uit belastingen en premies. Dat is op termijn weer voordelig voor de overheid zelf, omdat dan de rentelasten afnemen.

KERNPUNTEN**hoogte financieringstekort**

1. In de komende kabinetsperiode blijft de EMU-toelatingseis van drie procent van het Bruto Binnenlands Produkt het richtsnoer voor het te bereiken financieringstekort.

Fonds voor Duurzame Ontwikkeling

2. Ter financiering van de ecologische modernisering van de economie worden op korte termijn nieuwe financieringsbronnen aangeboord. Daarvoor staat de overheid garant en daartoe gaat zij indien nodig leningen aan. Voor dit deel van het beleid wordt de norm van een financieringstekort van drie procent niet gehanteerd. Dit Fonds voor Duurzame Ontwikkeling wordt buiten de reguliere staatsschuld om onder meer gevuld met leningen op de kapitaalmarkt.

collectieve lastendruk

3. Er komt geen dwingende norm voor een maximale collectieve lastendruk. Een verhoging van de collectieve lastendruk is toelaatbaar, mits daarmee een voorschot wordt genomen op maatschappelijke veranderingen die in de toekomst onontkoombaar zijn. Zoals bij nieuwe belastingen op milieugrondslag het geval is. Daarbij wordt

rekening gehouden met een eerlijke verdeling naar draagkracht.

lastenverschuiving

4. Er komt wél een beleidsmatige norm die vastlegt dat de collectieve lastendruk in de komende kabinetsperiode met twee procent van het Nationaal Inkomen via jaarlijkse stappen verschuift van belastingen op arbeid naar belastingen op milieugrondslag.

3. Herziening van het belasting- en premiestelsel

Het huidige belastingstelsel is dringend aan herziening toe. De herziening moet een vierledig doel dienen: sturing van productie en consumptie in meer duurzame richting, individualisering en vereenvoudiging van het stelsel, herverdeling van rijkdom.

KERNPUNTEN

ecologisering

1. Er worden verschillende vormen van groentax in Nederland ingevoerd. Waar mogelijk gebeurt dat ook in de EG. (Zie hoofdstuk 3 over milieubeleid, paragraaf 1, kernpunt 3).
2. Op korte termijn wordt het reiskostenforfait afgeschaft.

individualisering

3. Het belastingstelsel wordt geïndividualiseerd. Als eerste stap wordt de huidige basisaftrek omgezet in een tax-credit, waarbij elke belastingbetaler ongeacht zijn inkomen dezelfde som terugkrijgt van de fiscus. Vanaf de eerste gulden die verdiend wordt, betaalt men dus belasting. Deze tax-credit krijgt de vorm van een negatieve inkomstenbelasting, zodat ook zij die geen belasting betalen toch deze som ontvangen.

vereenvoudiging

4. De diverse inkomensregelingen worden geïntegreerd. Het stelsel wordt hierdoor doorzichtiger en minder fraudegevoelig.
5. De individuele huursubsidie wordt vervangen door een aftrekpost in de loon- en inkomstenbelasting. Tegelijk komt er een huurbelasting voor hen die in vergelijking tot hun inkomen te goedkoop wonen.

herverdeling

6. Aftrek van hypotheekrente wordt beperkt tot een hypotheekbedrag van maximaal f180.000,-.
7. In de vennootschapsbelasting verdwijnt een aantal aftrekposten en vrijstellingen. Er komt een minimumnorm voor de vennootschapsbelasting in EG-verband van dertig procent.

belastingtarieven

8. In de huidige belastingtarieven komen vier wijzigingen:
 - er wordt een uniform tarief voor de vennootschapsbelasting van veertig procent ingesteld;
 - bij de loon- en inkomstenbelasting wordt een maximumbedrag aan toegestane aftrek ingevoerd. Dit maximumbedrag is gelijk aan een vast percentage van het onzuivere inkomen. Hierdoor gaan veel meer mensen met hoge inkomens ook werkelijk het hoogste tarief betalen;
 - de vermogensbelasting verdubbelt naar 1,6 procent;
 - het arbeidskostenforfait wordt omgezet in een tax-credit.

heffing over de Netto Toegevoegde Waarde

9. Door de premiclast van de sociale zekerheid minder te laten drukken op de factor arbeid en meer ten laste te brengen van het totaal van winsten en lonen wordt de werkgelegenheidsontwikkeling gestimuleerd. De heffingsgrondslag van de AOW wordt op de wat langere termijn verbreed naar een heffing over de Netto Toegevoegde Waarde.

4. Technologiebeleid

Technologie heeft een Januskop. Aan de ene kant is technologie vaak verbonden met een naïef geloof in vooruitgang. Aan de andere kant kan de huidige samenleving niet zonder technologie en is een groot aantal technologische ontwikkelingen positief. Een technologiepolitiek moet recht doen aan beide aspecten. Dat is ingewikkeld maar niet ondoenlijk.

Uitgangspunt van technologiebeleid hoort te zijn dat technologie een 'grondstof' is die het waard is om benut te worden. De uitdaging is om uit de vele mogelijkheden die nieuwe technologie ons biedt, juist die elementen te kiezen die de economie en de samenleving in sociale en ecologische richting helpen omvormen.

Technologie wordt door mensen gemaakt en is door mensen te beïnvloeden. Aan de andere kant is zij geen panacee voor al onze problemen, of een produkt dat kant en klaar in de kast ligt te wachten op toepassing. Technologie kan alleen dan ten volle haar vruchten afwerpen als haar toepassingen zijn toegesneden op de behoeften van de gebruikers.

KERNPUNTEN

Landelijke Commissie voor Technologie Beoordeling

1. De capaciteit om technologie te beoordelen, wordt uitgebreid. Daartoe wordt in samenwerking met universiteiten, technologische onderzoeksinstituten en de Nederlandse Organisatie voor Technologisch Aspectenonderzoek een Landelijke Commissie voor Technologie Beoordeling opgericht.

Maatschappelijke Effect Rapportage voor Technologie

2. Naar analogie van de milieueffectrapportage wordt voor ingrijpende technologische toepassingen een Maatschappelijke Effect Rapportage voor Technologie (MERT) verplicht gesteld.

technologiefondsen van de EG

3. De technologiefondsen van de EG worden meer voor ecologische doeleinden gebruikt. De fondsen voor militaire technologie, atoomenergie, genetische manipulatie en ruimtevaarttechnologie worden zonder meer opgeheven.

stimulerend beleid

4. De overheid beïnvloedt met haar bestedingsbeleid gewenste toepassingen van technologie. Als het om milieutechnologie gaat, gebeurt dit in het Fonds voor Duurzame Ontwikkeling. Er komt meer oog voor de innovatieve mogelijkheden van kleine en middelgrote ondernemingen, in plaats van prioriteit te leggen bij de grote bedrijven.

wettelijk verbod

5. Om te voorkomen dat de samenleving ongedekte risico's loopt, vaardigt de overheid in uitzonderlijke gevallen een wettelijk verbod op technologische toepassingen uit. Dit geldt vooral voor aspecten van de biotechnologie.

Hoofdstuk 7: **OVER** **DEMOCRATIE EN** **POLITIEK**

Er wordt wat afgepraat over het politieke klimaat! De term 'calculerende burger' is in korte tijd al tot een cliché geworden. Legio zijn de politici die de burger een toenemend gebrek aan moraal aanwrijven en daar een pleidooi voor het herstel van normen en waarden aan verbinden.

Omgekeerd krijgt de overheid vanuit de samenleving de kritiek te bureaucratisch, slecht georganiseerd en weinig effectief te zijn. Ook de rol van politieke partijen als makelaar tussen overheid en burger is aan erosie onderhevig, zoals afnemende ledentallen en lage verkiezingsopkomsten laten zien.

Zo te horen laat niet alleen de relatie tussen kiezer en gekozenen, maar ook tussen overheid en politiek aan de ene en burgers aan de andere kant veel te wensen over. Maar is er echt sprake van een 'crisis' en zo ja, wat zijn daar mogelijke oplossingen voor?

Natuurlijk, er zijn crisisverschijnselen, maar het is overdreven om van 'de' crisis van 'de' politiek te spreken. Het huidige democratisch systeem kan, als kansen op verandering niet worden benut, op den duur wél aan vertrouwen en legitimiteit verliezen. Afkeer van de politiek kan ertoe leiden dat kiezers proteststemmen uitbrengen op extreem-rechtse partijen met onfrisse ideeën. In Nederland loopt dat gelukkig zo'n vaart (nog) niet, maar in andere Europese landen neemt het soms verontrustende vormen aan.

De oorzaak van de toenemende kritiek op de werkwijze en inrichting van de parlementaire democratie is gelegen in veranderingen in de samenleving. Vaak gaat het om op zich positieve maatschappelijke ontwikkelingen. Te denken valt aan het wegvallen van de vanzelfsprekende partijbindingen uit de tijd van de verzuiling, de toegenomen individualisering en het mondiger worden van de burger. Deze ontwikkelingen kunnen ook opgevat worden als uitdagingen die vragen om een eigentijdse invulling van het begrip burgerschap. Burgers moeten meer directe invloed op de democratische besluitvorming krijgen en meer mogelijkheden hebben om de volksvertegenwoordigers persoonlijk te kiezen.

Meteen na de vorige Kamerverkiezingen werd een poging gedaan om een commissie van fractievoorzitters voorstellen te laten doen voor staatkundige vernieuwing. De schrik door de lage opkomst zat er goed in. Naar aanleiding van dit rapport van de zogeheten commissie-Deetman is een aantal commissies met voornamelijk oud-politici aan de slag gegaan om onder andere te adviseren over het kiesstelsel, de rol van de minister-president en de departementale indeling. Het gevaar dreigt dat het blijft bij het zoeken naar formele oplossingen binnen het systeem. Dat bevordert een gesloten politiek waardoor de vervreemding van het politieke bedrijf bij de burgers nog verder kan toenemen. Uitsluitend sleutelen aan het staatsrecht is een te steriele oplossing en prest politici niet tot een andere houding en werkwijze.

De verhouding tussen politici, partijen en overheidsbureaucratie aan de ene kant en burgers en maatschappelijke organisaties aan de andere is veel bepalender. Door de verhouding tussen 'politiek' en 'maatschappij' te wijzigen kan de politieke participatie van burgers verbeterd worden. Uit onderzoeken blijkt telkens dat de politieke interesse nog altijd groot is. Er waren ook nog nooit zoveel massale demonstraties als het afgelopen decennium. De teleurstelling in de georganiseerde politiek komt eerder voort uit de manier waarop er omgegaan wordt met protesten en initiatieven van burgers of maatschappelijke organisaties dan uit politieke apathie. Te vaak gaapt er een kloof tussen datgene wat politici beloven en wat ze uiteindelijk doen of kunnen doen. De afname van het sturend vermogen van de overheid en de toenemende ingewikkeldheid van de maatschappelijke problemen, geven aanleiding tot relativering van de politiek als 'alleskunner'. Maar dit mag geen alibi zijn voor het uit de weg gaan van keuzen of het opnieuw ter discussie stellen van omstreden besluiten. Te vaak is dat het geval. Dan is het niet vreemd dat burgers zich afkeren van de gevestigde politiek. Zo worden bijvoorbeeld de forse keuzen die nodig zijn om de milieuproblemen op te lossen, ontlopen. De tijd dringt om consequent te kiezen voor drastisch ingrijpen als het gaat om milieu.

Als er al sprake is van een 'crisis van de politiek' dan heeft deze vooral betrekking op het functioneren van de overheid en haar instellingen. In de visie van GroenLinks moet er meer afstand komen tussen politiek en overheidsapparaat, zodat sturing op hoofdlijnen van beleid weer mogelijk wordt. Als dit niet gebeurt, is ieder pleidooi voor het herstel van het primaat van de politiek loos gepraat.

1. De parlementaire democratie

Er is geen noodzaak voor grote veranderingen in het Nederlandse kiesstelsel. Het uitgangspunt moet een stelsel van evenredige vertegenwoordiging zonder kiesdrempel blijven. Dit stelsel biedt in beginsel de beste mogelijkheden voor een goede politieke representatie van wat in de maatschappij leeft. Desondanks zijn er goede redenen om de invloed van burgers te vergroten en hun politieke participatie te versterken. De politiek kan daarmee de kloof met de burgers kleiner maken.

Belangrijke schakel tussen politiek en burgers zijn de politieke partijen. De rol die zij als organisatie spelen, dient nadrukkelijk ter discussie te staan. Partijen moeten zich omvormen tot 'publieke partijen': organisaties met het gezicht naar de samenleving, open voor de dialoog met de bevolking, open ook voor niet-leden en voor leden die zich niet met totale overgave in het partijleven wensen te storten.

KERNPUNTEN

voorkeurstemmen

1. De kiezer krijgt meer invloed op de keuze van personen die voor partijen zetels gaan bezetten. Er komt een ver-

gaande verlaging van de drempel om met voorkeurstemmen gekozen te worden.

referendum

2. Het referendum gaat tot de standaarduitrusting van ons staatsrecht behoren. Het geeft de kiezers bij belangrijke kwesties meer directe invloed. Zo'n referendum is beslissend en corrigeert wetgeving achteraf.

volksinitiatief

3. Het volksinitiatief wordt mogelijk. Wanneer tien procent van de kiesgerechtigden hun handtekening heeft gezet onder een verzoek een concrete vraagstelling per referendum voor te leggen aan de Nederlandse bevolking, wordt deze vraagstelling daadwerkelijk voorgelegd. De uitslag heeft een bindend karakter.

uitbreiding kiesrecht

4. Het passief en actief kiesrecht van in Nederland verblijvende niet-Nederlanders wordt naar alle niveaus uitgebreid. Wie in Nederland woont, krijgt - ongeacht de nationaliteit - gelijke politieke rechten. De kiesgerechtigde leeftijd voor het actief kiesrecht wordt verlaagd naar zestien jaar en voor het passief kiesrecht naar achttien jaar.

democratische gedragscode

5. Gezamenlijke actie wordt ondernomen van alle democratische partijen tegen partijen die zich schuldig maken aan een anti-democratische opstelling of aanzetten tot buitenlanderhaat. Dit wordt onder meer bereikt door het instellen van een gedragscode.

overheids subsidie

6. Directe overheidssubsidiering van politieke partijen blijft achterwege. Wél wordt het huidige systeem van subsidiëring van aparte taken, zoals scholing en studiewerk, uitgebreid.

stemmen op coalitie

7. De kiezer krijgt bij de verkiezingen de mogelijkheid een adviserende stem uit te brengen op de door hem gewenste coalitie.

gekozen koningin

8. Overigens is GroenLinks voorstander van de gekozen koningin.

2. Politiek en overheid

Er is reden genoeg om de spanning tussen politiek en overheid tot onderwerp van debat te maken. De politiek dreigt steeds meer verstregeld te raken met het bureaucratische overheidsapparaat. Gevolg van deze innige omhelzing is dat politici in ambtelijk beleidsjargon gaan praten en zo steeds minder een voor burgers verstaanbare taal spreken. Het politieke spel is zo op het ambtelijk apparaat gericht dat het lijkt of politici met de rug naar de samenleving staan. Het ambtelijk apparaat doet zich soms voor als een autonome macht. Een macht die zo dicht op de politiek zit dat ze naar believen ofwel hen essentiële informatie onthoudt. Waardoor politici niet meer bij machte zijn om op hoofdlijnen sturend op te treden.

Een aantal adviesorganen kan worden opgeheven, maar goed functionerende adviesorganen met een democratische samenstelling, duidelijke bevoegdheden en een toereikende uipering kunnen een belangrijke aanvulling op de parlementaire democratie zijn. Sterker nog: zij kunnen de burgers betrekken bij publieke debatten en politieke besluitvorming, en vormen, mits voldoende toegerust, een

goede tegenmacht voor de overheidsbureaucratie en machtige maatschappelijke lobby's.

KERNPUNTEN

politiek advies

1. Het parlement krijgt de mogelijkheid direct advies in te winnen. Dit kan gebeuren door inschakeling van officiële adviesorganen maar ook door een beroep te doen op de expertise van deskundigen en particuliere instellingen.

civil service

2. Er komen op grotere schaal experimenten met het invoeren van een 'civil service', waarbij ambtenaren na een bepaalde periode rouleren binnen het overheidsapparaat. Een zelfde systeem wordt eveneens beproefd in de gepremieerde en gesubsidieerde sector.

reorganisatie rijksdienst

3. Beleids- en uitvoeringstaken in de rijksdienst worden duidelijk gescheiden. Nieuwe beleidsvoornemens worden getoetst op uitvoerbaarheid en uitvoeringsconsequenties, met name voor de burgers en uitvoeringsorganisaties. Slotstuk van dit reorganisatieproces is mogelijk een herindeling van departementen.

3. Politiek en maatschappij

De verhoudingen tussen de overheid en de maatschappij zijn grondig veranderd. Steeds meer verschuift het zwaartepunt van overheid naar 'civiele maatschappij'. De 'civiele maatschappij' is het geheel van instituties, organisaties, bewegingen en sociale netwerken dat geen deel uitmaakt van het overheidsapparaat en daar ook min of meer onafhankelijk van functioneert.

De politiek wordt in hoge mate afhankelijk van wat er leeft in de maatschappij. In de 'civiele maatschappij' sluimeren zowel krachten die veranderingen kunnen stimuleren als krachten die veranderingen kunnen remmen. Het is van groot belang dat deze 'niet-politieke sfeer' wordt versterkt. Immers, de instellingen, organisaties en informele netwerken van het maatschappelijk middenveld zijn een uitgelezen plek voor de burgerparticipatie. Door de civiele maatschappij te versterken houdt men bovendien een sfeer in stand die zich zowel onttrekt aan de directe invloed van de overheid en het politiek systeem als van de markt. Belangrijk is dan wél om te streven naar een verdere democratisering van het maatschappelijk middenveld en om de participatiemogelijkheden voor burgers te vergroten. Méér democratie is tevens nodig in de economische sfeer. De maatschappelijke controle op productie en consumptie moet worden vergroot.

KERNPUNTEN

democratie

1. Aan door de overheid gesubsidieerde instellingen van de verzorgingsstaat worden minimumvoorwaarden gesteld ten aanzien van de mate van interne democratie en de openbaarheid van besluitvorming.

consumenten

2. Consumentenorganisaties krijgen een zwaardere stem in de politieke besluitvorming over consumptieaanleggenheden.

bedrijfsdemocratie

3. De ondernemingsraad krijgt meer advies- en instemmingsbevoegdheden.

4. Lokale en regionale democratie

De traditionele politiek-bestuurlijke indeling - soevereine rijksoverheid, provincies en gemeenten - past niet meer bij de eisen van de tijd. Het groter gewicht van de EG dreigt de nationale soevereiniteit uit te hollen. En door de toenemende gemeenschappelijke regelingen tussen gemeenten en ook door de behoefte aan grotere rijksdelen voldoet de klassieke verdeling tussen provinciaal en lokaal niveau

niet meer. Daarom is het verstandig zowel bevoegdheden af te staan aan een supranationaal orgaan als de EG als aan lagere nationale organen.

Deze verandering betekent dat in de toekomst zaken minder exclusief in Den Haag geregeld worden. Het zal steeds moeilijker worden om nog 'het centrum van de macht' aan te wijzen. Centraal bij het afstoten van taken naar boven of naar beneden staat de eis dat alle niveaus volwaardig democratisch gelegitimeerd en uitgerust moeten zijn. Ook moet het gekozen niveau het meest geëigend zijn voor het betreffende onderwerp.

KERNPUNTEN

mini-provincies

1. Provincies worden vervangen worden door gewesten of 'mini-provincies', met name in en rondom grote stedelijke gebieden. Deze gewesten krijgen een belangrijke taak op het terrein van vervoer, milieu, politie en ruimtelijke ordening en nemen na vorming bestaande provinciale taken over. De gewesten zijn geen 'vierde bestuurslaag'. Uitsluitend als overgangsmaatregel kan worden volstaan met een aangescherpte

Wet Gemeenschappelijke Regelingen. Het gewestbestuur wordt direct verkozen en krijgt ook een gekozen gewestvoorzitter.

dualisme

2. Het lokale politieke niveau wordt levendiger door het dualisme ook in gemeenteraden en provinciale staten in te voeren. Dit betekent onder meer dat het college van B&W en gedeputeerde staten niet langer per definitie uit raads- of statenleden gevormd. Deze gekozen bestuurders kunnen ook van buiten de raad en de staten worden aangetrokken.

gekozen burgemeester

3. De burgemeester wordt gekozen door de gemeenteraad.

5. Burgerrechten

Niet alleen staatsrechtelijke veranderingen en een andere organisatie van het politieke bedrijf en de overheid bepalen de kwaliteit van de democratie. Ook de kwaliteit van de burgerrechten is medebepalend voor de staat van democratie. Daar kan het nodige aan verbeterd worden en

soms is het zelfs nodig om dreigende verslechtingen te voorkomen.

De mate waarin iedere inwoner van Nederland gebruik kan maken van zijn rechten als staatsburger is essentieel voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat. Het is belangrijk dat elke burger volwaardig kan deelnemen aan het maatschappelijk verkeer en aan de politieke besluitvorming.

KERNPUNTEN

anti-discriminatiebeleid

1. Discriminatie op grond van ras, huidskleur, levensbeschouwelijke overtuiging, sekse, seksuele voorkeur of op welke grond dan ook, wordt actief bestreden.

privacy

2. Ter bescherming van de burgers wordt hun privacy gewaarborgd. Er komt geen algemene identificatie- of legitimatieplicht.

vrij verkeer van personen

3. Het verdrag van Schengen dat onder andere over vrij verkeer van personen in de EG gaat, wordt zo snel mogelijk

ingekaderd binnen het EG-verdrag met een volwaardige democratische controle.

rechtshulp

4. De rechtshulp dient voor iedereen toegankelijk en betaalbaar te zijn.

zorgvuldige rechtsgang

6. Bij voorkomen en bestrijden van criminaliteit worden de grenzen van zorgvuldigheid in acht genomen. Verschijnselen als anoniem dagvaarden en getuigen, onbeperkt fouilleren en omkering van de bewijslast zijn ongeoorloofd.

democratische controle

7. Er vindt bescherming plaats tegen inbreuken op democratische rechten en vrijheden door een effectieve democratische controle van veiligheids- en inlichtingendiensten en door een onafhankelijke klachtenprocedure voor politie-optreden.

Hoofdstuk 8: **DE KWALITEIT VAN DE SAMENLEVING**

De kwaliteit van de samenleving laat zich niet vangen in objectieve cijfers en begrippen.

Niettemin hangt zij sterk samen met de aard van het overheidsbeleid en met het voorzieningenniveau in de maatschappij. Variatie, keuzevrijheid, zelfontplooiing en toegankelijkheid zijn sleutelbegrippen. De politiek heeft vooral een voorwaardenscheppende functie, maar de sturende werking die hiervan uitgaat moet niet onderschat worden. De rol van de politiek wordt zichtbaar in de aandacht en het geld die besteed wordt aan onderwijs, huisvesting en openbare ruimte, aan kunst en cultuur, en sport.

GroenLinks wenst een samenhangende samenleving waarin iedereen mee kan doen, geen samenleving van winnaars en verliezers, van koplopers en achterblijvers. Goede en toegankelijke voorzieningen op het gebied van onderwijs, cultuur en sport vormen, naast een gevarieerde en veilige leefomgeving, hiervoor de bouwstenen. Ook de manier waarop verschillende groepen burgers met elkaar omgaan, is bepalend voor de openheid van een samenleving. Door de individualisering, de emancipatie en het ontstaan van een multi-etnische samenleving kent de Nederlandse samenleving een grote culturele pluriformiteit. We zien als gevolg daarvan sociale spanningen optreden, maar tegelijk ook ontstaat er een ongekende dynamiek. Een progressieve cultuurpolitiek moet de positieve kanten van deze ontwikkeling versterken en de negatieve aspecten ervan trachten ongedaan maken. Verbetering van kansen voor alle kansarme groepen is dan een belangrijk antwoord. Zodat iedereen een eigen plek kan vinden. Integratie staat of valt met de kansen die mensen krijgen om zich te ontplooiën.

1. Kunst en cultuur

Kunst en cultuur dragen bij aan de ontplooiing en emancipatie van mensen, zowel van individuen als van groepen. Een actieve beoefening en passieve beleving van kunst hebben een zelfstandige waarde die ook in cultuurpolitiek tot uiting dient te komen. De waarde van kunst en cultuur ligt in de verrijking van het leven. Daarom is mee kunnen doen voor de kwaliteit van het leven van het allerhoogste belang. Om die reden staan bij cultuurpolitiek de principes van toegankelijkheid, spreiding en pluriformiteit voorop.

KERNPUNTEN

open cultuurpolitiek

1. Vernieuwende cultuurpolitiek gaat tegen dat subsidies voornamelijk worden toegewezen via het gesloten kunstcircuit. Nationaal en op EG-niveau

ontstaat een doorzichtiger besluitvorming rond de toekenning van cultuursubsidies en vindt een bredere bekendmaking plaats van financieringsmogelijkheden.

basisvoorzieningen

2. Lagere overheden worden gestimuleerd culturele basisvoorzieningen als muziekscholen en centra voor kunstzinnige vorming als sleutelzaak te zien.

afschaffing BTW

3. De heffing van BTW op het genieten, aanschaffen en beoefenen van kunst wordt afgeschaft.

regionale spreiding

4. De culturele ontplooiing van regio's wordt bevorderd door een regionaal, in sommige gevallen de landsgrenzen overschrijdend, spreidingsbeleid. Concentratie van geld en voorzieningen in de Randstad wordt voorkomen.

culturele verscheidenheid

5. Nodig is een gelijkwaardige positie van de verschillende talen binnen de EG en ook in Nederland. In plaats van een Europees cultureel eenheidsbeleid te voeren, staat de bestaande culturele diversiteit in de lidstaten centraal. De Europese cultuurbegroting wordt verhoogd door culturele ontwikkeling op te nemen in de grote, reguliere fondsen.

6. Het vaak geroemde tolerante karakter van de Nederlandse samenleving kan in Europees verband geëtaleerd worden door vormen van kunst en cultuur te ondersteunen die afwijken van geboorte paden. Experiment en vernieuwing zijn ijkpunten van het cultuurbeleid.

2. Media

Mediapolitiek kan terughoudend van karakter zijn. De politiek heeft op dit gebied vooral een rol als bewaakster van diversiteit. Ten onrechte is in de omroeppolitiek het beschermen van verscheidenheid synoniem geworden met het bewaren van het huidige omroepbestel. De publieke omroepen krijgen, naast de toch al grote reserves waarover zij beschikken, nog steeds veel geld en zendtijd toebedeeld. De hierover gemaakte meerjarenafspraken moeten worden opgebroken. Geld wordt nu te verbrokkeld ter beschikking gesteld waardoor de publieke omroep in de concurrentieslag met de commerciële omroep steeds grijsz wordt. Door concentratie van geld en middelen voor duidelijk omschreven doelen worden kwaliteit en diversiteit bevorderd.

KERNPUNTEN

publiek bestel

1. Het publiek bestel biedt vooral ruimte voor die geluiden en groepen die in een commercieel bestel niet aan bod komen. Er komen scherpe kwaliteits-eisen voor de publieke omroep. Dit zal ertoe leiden dat sommige publieke omroepen het publieke bestel al of niet gedwongen gaan verlaten.

regionale en lokale omroep

2. Er komt meer samenwerking tussen de nationale en de regionale zenders. Een deel van de gelden van de nationale omroep gaat naar lokale radio- en tv-zenders.

betaal-tv

3. Het kijk- en luistergeld wordt afgeschaft. De gelden voor de omroep worden geput uit de algemene middelen.

mediaconcentratie

4. Via Europese regulering worden vormen van mediaconcentratie die de onafhankelijkheid bedreigen, tegengegaan.

3. Onderwijs

Na jarenlang in het verdomhoekje te hebben gezeten, moet het onderwijs weer de plaats krijgen die het verdient: een cruciale voorziening in de samenleving. Onderwijs biedt mogelijkheden voor zelfontplooiing en versterkt door zijn pedagogische taak de maatschappelijke samenhang.

Dit geldt zeker voor allochtonen. Hun integratie hangt sterk af van de kansen die het onderwijsbestel hen biedt. Het onderwijs is sowieso de spil bij het bestrijden van achterstandssituaties. Daarom heeft het voorkomen van uitval van kansarme jongeren de allerhoogste prioriteit.

Concurrentie tussen scholen is verspilde energie. Zij moeten tot samenwerking geprikkeld worden. Tegelijkertijd moet de overheid slechts kaders en hoofdlijnen aangeven; de gemeenten en scholen hebben veel vrijheid nodig. Zelfinrichting is en blijft een groot goed. Pluriformiteit kan op verschillende manieren gestalte krijgen: via brede samenwerkingsscholen of via het naast elkaar bestaan van scholen van verschillende richtingen.

Net als in het bijzonder onderwijs krijgen alle openbare scholen een verenigings- of stichtingsbestuur. Zij komen daardoor losser te staan van het gemeentebestuur. Het huidige knellende duale stelsel (een school is of bijzonder of openbaar) moet doorbroken worden. Het besturen van de school hoort vooral een zaak van de ouders en de professionals te zijn.

KERNPUNTEN

kwaliteitsverbetering

1. Ter verbetering van de kwaliteit van het onderwijs gaat de komende jaren aanzienlijk méér geld naar het onderwijs.

brede taak onderwijs

2. Het onderwijs bereidt mensen zowel voor op een zo groot mogelijk deel van de arbeidsmarkt als dat het een brede maatschappelijke vorming biedt. In ba-

sis- en voortgezet onderwijs komt meer aandacht voor natuur en milieu, voor zorgvakken en voor kunst en expressieve vakken.

arbeidsmarkt

3. De aansluiting tussen scholing en arbeidsmarkt wordt verbeterd door middelen voor herscholing al in het voortgezet onderwijs in te zetten en door de positie van het voorbereidend en middelbaar beroepsopleiding te versterken.

vergoeding kansarme leerlingen

4. De huidige versnippering van activiteiten voor kinderen in achterstandssituaties verdwijnt. Kwaliteitsverhoging en schaalvergroting worden gestimuleerd door financiering via vergoeding per leerling waarbij de hoogte omgekeerd evenredig is aan de mate van kansrijkheid van de betreffende leerling.

het onderwijzers- en leraarsvak

5. Het vak van leraar en onderwijzer wordt opgewaarderd. Dit gebeurt door opleiding, arbeidsvoorwaarden en pedagogisch functioneren te verbeteren. Een goede basis hiervoor zijn de voorstellen uit het rapport van de commissie-Van Es.

afschaffing duaal bestel

6. Het wettelijk vastgelegde duale bestel van openbaar en bijzonder onderwijs wordt afgeschaft. Het is teveel een keurslijf dat in de ontzuilde samenleving allang niet meer past. Het is bovendien erg kostbaar. De doorvergoedingsregel verdwijnt. Er worden mogelijkheden geschapen voor de stichting van pluriforme scholen en andere scholen die niet in het schema openbaar-bijzonder te vangen zijn.

hoger onderwijs

7. Er komt een samenhangend stelsel van Hoger Onderwijs. De ene instelling zal zich meer richten op beroepsopleiding, de andere op academische vorming of - een derde variant - meer op algemeen onderwijs. Een combinatie is ook mogelijk. De doctorandustitel wordt afgeschaft. In plaats daarvan geven Hoger Onderwijsinstellingen dossierdiploma's af die vermelden welke vakken met goed gevolg zijn afgelegd. Studenten krijgen weer het recht om zes jaar te studeren.

onderwijs in kleine woonkernen

8. Basisonderwijs in kleine woonkernen blijft behouden door samenwerking te bevorderen en door meer mogelijkheden voor het stichten van nevenvestigingen (ook buiten de eigen gemeentegrenzen).

4. De multi-etnische samenleving

Onze veranderende bevolkingssamenstelling vergroot de verscheidenheid in de samenleving. Positief staan tegenover de culturele rijkdom van de multi-etnische samenleving, hoeft niet te betekenen dat men blind is voor de spanningen waar de veranderingen mee gepaard gaan. Angst voor het onbekende en onbehagen over de eigen situatie zoeken een uitlaatklep in discriminatie. Uitingen van racisme verdienen een harde aanpak, maar ook moeten de achterliggende motieven worden opgespoord en weggenomen. Bijvoorbeeld door verbetering van kansen voor alle kansarme groepen. Integratie staat of valt met het vinden van een eigen plek in de samenleving. Dus moet de uitval van allochtone jongeren in het onderwijs bestreden worden en moeten de kansen op werk voor allochtonen verbeteren. Een eigen plek' betekent ook volledige burgerlijke vrijheden (godsdienst, onderwijs) voor allochtonen. Eigen organisatievormen kunnen hun emancipatie bevorderen.

Kernpunten

aanpak racisme

1. De politie verbetert het klimaat en de procedures voor het doen van aangifte van racistische uitingen. Bij collectieve uitingen van racisme - door bijvoorbeeld politieke partijen of tijdens voetbalwedstrijden - wordt zonder uitzondering strafrechtelijk ingegrepen.

scholing en onderwijs

2. De kansen van migranten op de arbeidsmarkt worden vergroot door via onderwijs en scholing objectieve achterstanden in kennis en vaardigheden weg te nemen.

positieve actie

3. Voor zover factoren als discriminatie en maatschappelijk isolement in het spel zijn, worden deze barrières door een beleid van positieve actie (in bedrijven, bij de overheid, in het onderwijs, in adviesraden, in politieke partijen) geslecht. De overheid loopt hierbij voorop. De particuliere sector wordt aangezet dit voorbeeld te volgen door het afsluiten van contracten met bedrijven die een beleid van positieve actie voeren (de zogeheten 'contract compliance').

taal en cultuur

4. Etnische minderheden ontvangen niet alleen goed Nederlands taalonderwijs, maar worden ook in de gelegenheid gesteld een levende band met hun eigen taal en cultuur te onderhouden. De wachtlijsten bij het Nederlands taalonderwijs worden zo snel mogelijk weggevoerd.

5. Wonen en ruimtelijke ordening

Verscheidenheid in de gebouwde omgeving draagt bij aan een gevarieerd landschap in steden en dorpen. Ook binnen wijken verhogen een afwisselende woonomgeving en woningbestand, met een mix van koop-, premiekoop- en huurhuizen bestemd voor verschillende leefvormen, de leefbaarheid en de sociale integratie. Ruimtelijke ordening, stedenbouwkundige opzet en bouwwijze dienen beter te worden afgestemd op milieudoelstellingen.

KERNPUNTEN

stads- en dorpsvernieuwing

1. Er wordt meer geld voor stads- en dorpsvernieuwing uitgetrokken. Het in goede staat houden van de woningvoorraad is een continu proces waarin nu de naoorlogse buurten aan de beurt zijn.

sociale huurwoningen

2. Het woningbouwprogramma wordt opgevoerd, vooral door de bouw van extra sociale huurwoningen.

gehandicapten en ouderen

3. De bestaande woningvoorraad wordt meer toegankelijk voor gehandicapten en ouderen. Regels die groeps- of centraal wonen in de weg staan verdwijnen en er komen meer woonmogelijkheden voor jongeren.

woon- en wijkbeheer

4. Woon- en wijkbeheer worden gestimuleerd. Initiatieven van bewoners en vormen van professionele ondersteuning worden op elkaar afgestemd.

huurbeleid

5. De huren stijgen maximaal met de stijging van het inflatiecijfer. Door de introductie van een energietoets in het puntenstelsel dalen de huren van slecht geïsoleerde woningen, waardoor de verhuurder wordt gedwongen verbeteringen aan te brengen. Er vindt geen extra verhoging plaats van de aanvangshuren in de gesubsidieerde sector. Sociale huurwoningen worden niet in de verkoop gedaan.

milieuvriendelijk bouwen

6. Energiezuinig en milieuvriendelijk bouwen (isolatie, duurzame materialen, oriëntatie op de zon) wordt bevorderd door het stellen van voorwaarden in de vergunningverlening, het aanscherpen van voorschriften voor bouwen en bouwmaterialen en met behulp van fiscale instrumenten (lager huurwaardeforfait voor 'ecologische woningen').

compacte planologie

7. In de ruimtelijke ordening wordt gestreefd naar 'compactheid', een zo groot mogelijke integratie van wonen, werken, beschikbare voorzieningen en recreëren. Een verstandiger gebruik van

ruimte is positief vanuit sociale en veiligheidsoverwegingen en beperkt het aantal verkeersbewegingen. De ontwikkeling van business-parken langs snelwegen wordt tegengegaan via vestigingsplannen en bestemmingsplannen.

openbare ruimte

8. De openbare ruimte in stedenbouwkundige en verkeersplannen krijgt meer aandacht. Veiligheid en de beleving van de langzame weggebruiker (voetganger, fietser) moeten in woonwijken uitgangspunt zijn.

6. Veiligheid en criminaliteit

De onvrede over het te hoge niveau van criminaliteit is groot. Er is veel frustratie over de onmacht van politie en justitie om vooral de veel voorkomende criminaliteit (vandalisme, straatroof, inbraak, fietsendiefstal) aan te pakken.

Een groot deel van de overlast en onveiligheid op straat in de steden wordt veroorzaakt door drugsverslaafden. Door harddrugs helemaal en softdrugs half te verbieden, is een complete criminele infrastructuur gecreëerd: gevangnissen vol gedetineerden die vastzitten vanwege met drugs verband houdende misdaden. Bij een groot deel van de misdaadbestrijding en de berechting spelen drugs een rol. Prioriteit moet dus liggen bij het decriminaliseren van drugs.

Sommige pleidooien voor een hardere repressie duiden zelfs op paniek, zonder overigens bij te dragen aan een grotere effectiviteit. Meer dan de criminaliteit zelf neemt het gevoel van onveiligheid toe. Dat moet serieus worden genomen. Niet door makkelijk in het gehoor liggende 'oplossingen' als strengere straffen en celenuitbreiding te kiezen, maar door het accent te leggen op preventie die langer duurt dan de waan van de dag, en die de kwaliteit van de samenleving vergroot: buurtbeheer, onderwijs, werk. Het is beter niet pas na te denken over criminaliteit als het al is misgegaan, maar alles op alles te zetten om te voorkomen dat het mis gaat.

In plaats van te suggereren de oplossing voor de criminaliteit te hebben, is het beter ervan uit te gaan dat een deel van de criminaliteit de prijs is die onze samenleving betaalt voor haar modernisering en het tempo waarin deze zich voltrekt.

KERNPUNTEN

drugsbeleid

1. Druggebruik wordt uit de criminele sfeer gehaald. De verbouw, handel en het gebruik van cannabisproducten worden gelegaliseerd en verhandeling vindt plaats via aangewezen verkooppunten die onderworpen zijn aan een vergunning en kwaliteitseisen. Er komt een softdrugs-accijns (net als bij alcohol). Harddrugs worden gecontroleerd en onder medische begeleiding verstrekt in kleinschalige voorzieningen voor gebruik ter plaatse aan geregistreerde verslaafden met een behandelingscontract.

kleine criminaliteit

2. Bij kleine criminaliteit vindt een snellere berechting plaats ('lik-op-stuk') en de mogelijkheden van alternatieve bestraffing (via zogeheten HALT-projecten) worden verruimd.

preventie

3. Naast algemeen beleid op het gebied van onderwijs, werk en sociale vernieuwing wordt speciaal beleid voor kansarme groepen en buurten gevoerd. Preventieve maatregelen komen hoger op de agenda. Het gaat hierbij om een veilige inrichting van buurten, om buurtbeheer door bewoners zelf en om toezicht door politie op straat, conciërges, conducteurs en stadswachten.

prioriteiten politie

4. De politie werkt sterker volgens democratisch vastgestelde en periodiek herziene prioriteiten: bestrijding van racisme, seksueel geweld en aanpak van vormen van zware criminaliteit als de milieucriminaliteit en het zwart-geldcircuit. De politie moet meer op straat aanwezig zijn. Daarom verdient wijkgericht werken van de politie voorrang. Dat kan door de bureaucratie terug te

dringen en meer geld beschikbaar te stellen voor de politie.

reïntegratie

5. Er komt geen repressiever gevangenisregime (dat leidt eerder tot minder dan tot meer beveiliging van de samenleving). Meer gelden worden vrijgemaakt voor reclassering die gericht is op reïntegratie en uitgaat van een dadergerichte aanpak.

strafrecht

6. Bij Europese ontwikkelingen is het behoud van een humaan strafrecht gericht op bescherming van burgerrechten uitgangspunt. Uitholling van procedurele waarborgen in het strafproces wordt verhinderd.

identificatieplicht

7. Voor een beperkt aantal nauwkeurig omschreven doelen is een identificatieplicht toelaatbaar, maar er komt geen algemene plicht tot identificatie.

7. SPORT EN RECREATIE

De betekenis van sport en recreatie in de samenleving neemt toe. In deze tijd van individualisering nemen sport en sportverenigingen de rol van bindmiddel over van andere maatschappelijke instituties. Sport biedt mogelijkheden voor ontplooiing en participatie, ook door middel van kader- en bestuursfuncties. Daarnaast is sport belangrijk voor de integratie van minderheden en gehandicapten. Veel kan aan het particulier initiatief worden overgelaten, maar de landelijke overheid moet wel de goede voorwaarden scheppen.

KERNPUNTEN

breed draagvlak

1. In het sportbeleid ligt de prioriteit bij de recreatieve sportbeoefening.

achterstandsgroepen

2. Projecten voor het stimuleren van sportbeoefening en kadervorming onder achterstandsgroepen als allochtonen, vrouwen en gehandicapten worden geïntensiveerd. De faciliteiten voor gehandicaptensport worden uitgebreid.

lichamelijke opvoeding

3. Het vak lichamelijke opvoeding behoudt een vaste plaats in alle fasen van het onderwijs, ook na de basisvorming.